

Évi négyszázezer Skoda

A Tátra is részben VW-érdekeltség lesz? — Eisenach újra fontos autóváros

Carl Hahn, a Volkswagen-Audi csoport elnöke két esztendővel elhalasztotta nyugdíjba vonulását azzal az indokkal, hogy be akarja fejezni a „művet”. A következő két évben tehát tovább akarja szilárdítani a VW pozícióit. A VW már ma is Európa első számú autógyártója. Hahn számára nem kis kihívás — s ezt az elnök nem is rejti véka alá —, hogy 24 külföldi versenytárs közül a csehszlovák kormánytól a VW kapott megbízást a Mlada Boleslav-i Skoda autógyár bővítésére és korszerűsítésére. Ez egyben azt is jelenti, hogy a Volkswagen 1995-ig 70 százalékra növeli tulajdoni hányadát a Skoda-művekben.

Az elmúlt esztendő végére számottevően átrendeződött Európa autópiaza. A korábbi listavezető Fiatot a VW átvette a vezető helyet, s a wolfsburgi cég kontinensünk autógyártásából 15,2 százalékkal részesedik. A Fiatnak a piac 14,2 százalékát sikerült megszereznie, a Peugeot-Citroen részesedése pedig 13 százalék. A General Motors európai érdekeltsége, az Opel, az európai autópiacon 11,7 százalékát tudhatja magáénak. Nem lebecsülendő a versenytársak számára a Ford 11,6, a Renault 9,8, valamint a Mercedes-Benz 3 százalékos részesedése sem. A német autógyárak 1990-ben az európai piac 34 százalékát szerezték meg, a francia cégek összesített részesedése 22,8 százalék volt.

A vezető német autógyárak késhegyig menő versenyt folytatnak egymással mind a német, mind pedig az európai piacon. A német piac a gyártók szerint tavaly különösen felértékelődött, a volt NDK-ban ugyanis hatalmas kereslet támadt a nyugatnémet gépkocsik, elsősorban a használt autók iránt. Tavaly mintegy egymillió autó talált gazdára Németország keleti részén, s a statisztikai felmérések tanúsága szerint az autót vásárlási étvágy tovább növekszik az idén. Időközben a zwickau-i Trabant-gyár a Volkswagen „fenntartósága” alá került, s ott már meg is kezdődött a népszerű Polo típus összeszerelése. Az Opel az eisenachi Wartburg autógyárat vette „szárnyai alá”, 1992 végétől 150 ezer autó összeszerelése kezdődik az üzemben. (Érdemes megjegyezni, hogy a Mercedes-Benz teherautógyárat épít Ludwigshafenben.)

A Skoda számára a „házasságért” folyó verseny meghirdetésekor fontos szempont volt, hogy a vállalat őrizze meg identitását, ne csökkenjen a foglalkoztatottak száma, s kétszereződjék meg a jelenlegi évi kétszáz ezres termelés. Hahn elnök véleménye szerint a Skoda a kelet-európai autógyártás legértékesebb „darabja”, amely képes volt megőrizni bizonyos termelési hatékonyságot, tervezési kapacitást és termelési kultúrát.

A Skoda — ahol az 1989 novemberi fordulat előtt a festőműhelyben és a présüzemben büntetésüket töltő rabok is dolgoztak — 1990 szeptembere óta állami részvénytársaság formájában működik. A cég egy részének megvásárlásáért folytatott versenyben az ősz végére már csak a Volkswagen és a Renault-Volvo konzorcium maradt versenyben. Ez utóbbi kisebbségi részesedés megszerzésére törekedett, s mintegy 13 milliárd frankos beruházást szándékozott végrehajtani. Ezzel szemben a VW célja a többségi részesedés megszerzése volt, s ajánlatában 9,5 milliárd márkás beruházást helyezett kilátásba. December közepén a Volkswagen javára dönt el a verseny, s a tervek szerint a vállalat már az idén 31 százalékos részvénytulajdonra tesz szert a Skodában.

A VW a beruházás mellett technológiát, vezetési és kereskedelmi szakismeretet is biztosít csehszlovákiai partnere számára. Az első félmilliárd márkás beruházást már január elején megkapta a Skoda.

Az új csillag: a Skoda Favorit

A tervek szerint 1997-re négyszázezer kocsi-ra emelik a gyár kapacitását, s a Favoritok egy részébe Volkswagen-motorokat építenek majd be. Jelentősen bővül a Favoritok színváltástéka, s a típus egyes változataiba 1400, 1500, illetve 1700 köbcéntiméteres motort fognak beszerelni. A VW motorgyárat is épít, ez 1995-ben már évi félmillió motort gyárt. Ebből háromszázezeret a Favoritokba szerelnek be, a többi pedig a VW más gyárai veszik át. Később a Skoda eredeti VW-konstrukciókat is előállít; Hahn elnök a Passatok Mlada Boleslav-i előállítására gondol.

A Skoda egy részének bekebelezésével tovább növekszik és terjeszkedik a Volkswagen-birodalom. A spanyol SEAT példája jól bizonyítja: nem jár rosszul, aki a VW-vel lép házasságra. A spanyol kormány 1986-ban adta el az egyre nagyobb veszteségeket halmozó SEAT-ot a Volkswagennek. Az autógyár a VW-birodalom részeként már 1988-ban nyereséges volt, s azóta is kedvező eredménnyel termel.

Hahn elnök számára a Skodában egyebek között az is vonzó volt, hogy a vállalat erős pozíciókat épített ki Kelet-Európában, és hogy kedvező az üzem földrajzi elhelyezkedése. A cégházassággal a Volkswagennek sikerült a kelet-európai autópiacon tekintélyes részét meghódítani, és a Skoda a VW számára újabb hídfőállás a Szovjetunió hatalmas piaca felé.

A Volkswagen a Skoda-házasság mellett mintegy 5 milliárd márkás beruházással fokozza jelenlétét a keletnémet autópiacon. Tíz esztendő alatt 10 milliárd márkát investál a SEAT-ba a spanyol cég további erősítésére. A Kínában felépítendő második VW-gyár beruházási költsége 1,5 milliárd márka lesz.

Alig szerezte meg a Skoda-gyárat, a VW újabb beruházásra készül északi szomszédunknál. A konzern szeretné megvásárolni a koprvnicei Tátra-műveket, amely elsősorban nehéz teherautókat gyárt. Itt készülnek — évi 200 darabos szériában — az állami vezetők által korábban használt benzinfaló Tátra-lyuzinok is. A Tátra-gyár minden bizonnyal nem ez utóbbi autók miatt került a Volkswagen-csoport felvásárlási listájára...

GONDA GYÖRGY—SZENTGÁLI PÉTER

Természet Világa

1085 Budapest

VIII., Gyulai Pál utca 14.

Telefon: 137-660

Levél cím: 1444 Budapest-3 Pf. 256

A magyar realértelmiség magas színvonalú népszerű tudományos ismeretterjesztő folyóirata az alábbiakat kínálja olvasóinak 122. évfolyamának 2. számában:

A magyar műbenzin. (Varga József születésének centenáriuma);

A hierarchiát meg kell kerülni! (Beszélgetés Mezei Ferenc akadémikussal);

Apadó források. (A világ környezeti állapota);

Bor, dal, asszony... és a hullámmechanika (Schrödinger, az ismeretlen ismerős);

A fokhagyma és az érelmeszesedés; Honnan jöttek a honfoglalók?

Csillószerkezet és evolúció;

Ősidők hírnökei, a meteoritok.

A természettudományok iránt érdeklődő olvasóink ezen kívül még számos érdekes kérdésről tájékozódhatnak az örökifjú lap hasábjain.

Algéria a parlamenti választás évében

Nincs rendszerváltozás áldozatok nélkül — Nők hidzsabban

Az algériai napi- és hetilapok szinte mindegyike (az egyelőre még megjelenő francia nyelvűek) a szokásosnál kicsit bővebben összegezték, elemezték az elmúlt év eseményeit, és kísérelték meg a „jóslást” 1991-re.

A külpolitikai eseményekre, mozgásokra egyértelműen az Öböl-válság vetítette rá árnyékát. Eközben az európai változások katalizálta regionális együttműködések sora indult be, ezzel is jelezve azt a hangsúly- és orientációváltást is egyúttal, amelyet az algériai külpolitika — kimondottan, vagy ki nem mondottan — megkezdett.

1991 a parlamenti választások éve, és a sajónak sem mindegy: jól tájékoztatta-e a közvéleményt, kellő toleranciával viseltette-e a belpolitikai porondon küzdő erők iránt. A *tolerancia* szó itt, Algériában nem valami homályos tartalmat fed, hanem nagyon is konkrétat: túri-e a „vallásos” iszlám a világi iszlámot, akceptálja-e a sajtó a kormány igyekeztét a reformfolyamat irányításában és ezzel egy időben az iszlám mozgalmak céljait; érzékeli és érzékelteti-e a sajtó az ellentmondásokat az újat váró honpolgárok reményei és a makacs valóság ezernyi mozzanata között.

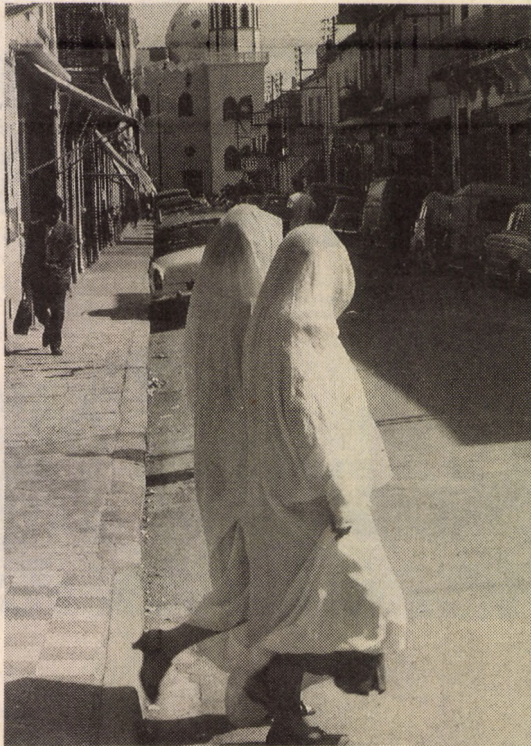
Tavaly, 1990-ben minden kétséget kizáróan a legfontosabb, a legnagyobb horderejű volt a június 12-én záruló helyhatósági választások eredménye, amely a FIS (iszlám mozgalom) elsőpró győzelmét hozta. Távolabbról nézve június 12-ét, újra és újra megfogalmazódik, hogy az idáig vezető útnak vízvonalzó eseménye volt 1988 októbere... A tömegdemonstrációk megmutatták: tarthatatlanná vált a demokrácia hiánya, a közállapotokban uralkodó bürokrácia, a minden kezdeményezést elfojtó szűklátókörűség. A kormány megtorló intézkedése még inkább kiábrándította az embereket a FLN-ből; politikai hitelén súlyos csorba esett. A FIS, az iszlám mozgalom népszerűsége nagyrészt ebből táplálkozott — nyárig —, miközben maga az FLN is a megújulás útjára lépett: legyőzve saját hibáit, átfogó programot dolgozott ki az ország politikai és gazdasági reformjára.

A *Hamrouche*-kormány minden bizonnyal mint első reformkormány szerepel majd az ország történelmében. A közélet számos területén vezetett be olyan reformintézkedéseket, amelyek, ha ténylegesen működésbe lépnek — és a csipősebb nyelvűek szerint egymást is működni engedik —, hamarosan kézzelfogható változásokat hozhatnak a gazdaság kulcsterületein: a pénzügyekben, a kereskedelemében.

Algéria minden kétséget kizáróan elindult a reformok útján, amely valódi fordulat nyitánya e hatalmas kiterjedésű Maghreb-ország életében, ahol az „algériai” szocializmus évtizedes fejlődése ugyanolyan szerkezeti torzulásokat és hatékonyatlóságot mechanizmusokat eredményezett mint a „keleti” szocializmusok bármelyikében (állami szektor túlsúlya, pénzügyi mechanizmusok háttérbe szorítása, rosszul bemért beruházási politika stb.). Természetes, hogy mindent egyszerre nem lehet — itt sem — átalakítani, újratereíteni. Biztos az is, hogy a rendszerváltozás áldozatok nélkül itt sem valósítható meg.

Különösen akkor nem, ha mindezekhez a gondokhoz alapvető modernizációs programokat is végre kell hajtani, továbbá a legszükségesebb fogyasztási cikkek országos méretű ellátása is állandó gond. Egy szellemes újságíró számokban sűrítette az 1991-re jellemző rekordokat:

— 34 párt várja a szavazók kegyeit a parlamenti választásokon, holott mindegyike besorozható lenne az iszlámisták, vagy demokráciák mögé;

Lefátyolozott nők Algirban

— 80 százalékkal emelkedett a friss zöldség és gyümölcs ára — a szomszédos Marokkóban mindegy olcsóbb;

— 1 033 000-ra emelkedett 1990 végére azoknak a száma, akik állandó munkával nem rendelkeztek az év folyamán. (1989 végén ez a szám 329 489 volt.) Különösen a női munkaerő csökkenése a szembeszökő...

Az algériai nők helyzete egyébként — a munkában, a családban és a közéletben — riasztó mértékben romlik, mondhatni: történelmi visszalépésnek vagyunk szemtanúi. Egyre több nő hordja a hidzsabot, a mindent jótekonnyan fedő ruhadarabot. Egyre többen alkuszhatnak meg a zaklatásokat, atrocitásokat sem nélkülöző fanatikus muzulmánok fellépése miatt. A visszalépés a nők állampolgári jogainak érvényesülése terén tapasztalható, és ez a legsúlyosabb érvágás a modernizáció

szent jelszavával fellépő iszlám vagy nem iszlám mozgalmak „fejlődés”-konceptiójában. A nőkérdés az iszlám csapdájába került; az eddig kivívott jogokat koncként dobják oda, hogy a „tisztá” muzulmániságot bizonyítsák önmaguk vagy mások előtt. Már olvashatnak a nők akár *Orwellt* is, hallgathatnak beatzenét, titokban a barátnőnél cigarettát is szívhatnak, de a nagy kérdés az, szavaznak-e — szavazhatnak-e — a saját nevükben, vagy a családfő dönti el: kinek szánja a család nőtagjainak voksát.

És a turizmus? Miért feledkeznek meg legszébb lányáról a sokgyermekes apa? Engedhető, hogy az iszlám fanatikusok megakadályozzák a tengerpart kiépítését, turistaparadicsommá változtatását, s ezáltal a gazdaság jelentős jövedelemtől essen el? Hogyan egyeztethető ez össze a modernizációval? A hátizsákos turisták így is jönnek. Megcsodálják az ország déli városait, a homok- és kősvatagokat, megpihennek a szaharai csillagos ég alatt. Algír távolságát ugyan megérik apróbb-nagyobb ellátási gondokon, de vigaszra lennek a városlakó zordságát, zártságát, gyanakvását nem ismerő szaharai emberek nyíltságában, kedvességében.

Hidouci, a gazdasági miniszter az elmúlt év utolsó sajtókonferenciáján a kíváncsi újságírók kérdéseire válaszolva tényeket, összegeket sorolt fel, amelyekkel igazolni kívánta, a beindított reform milyen további lépéseket igényel: mindenekelőtt a kereskedelem erőteljesebb liberalizálását, a dinár konvertibilitásá tételehez vezető kezdeti lépések megtételét, az alapvető szükségleti cikkek termelésének növelését és nem utolsósorban egy antiinflációs politika alkalmazását, a bérek némi növelése mellett. (Szép kerek tervek ezek, *Hidouci* könnyen ígér, hiszen Algéria 4 milliárd dollár pluszbevételhez jutott az Öböl-válság árváltozásai miatt.)

A parlamenti választások éveinek prológiaként még egy meglepetés érte a ma még terdek független sajtótermékben bönsgészgető újságolvasót. Megjelent az első algériai satirikus kétheti lap *El-Manchar* néven, amely humorával nem kíméli a politikai élet szereplőit. Annyi bizonyos: kell a levezető erő ebben a sokféle feszültséggel terhes, sokszínű társadalomban. Ám ki tudja, elég-e erre egy satirikus lap?

FODOR ERIKA

HÍRHALOM

A japánok figyelme az Ikeda-tóra összpontosul, ahol a Loch Ness-i szörny egy távoli, pontosabban távol-keleti rokona tűnt fel. Az NTV egy amatőr videofelvételt sugárzott, amelyen a tízméteresnek mondott mozgó valami egészen jól látszott. A „tavi sárkány” amolyan dinoszauruszhoz hasonlított. Először tizenhárom esztendeje „látta” valaki a szörnyet, azóta azonban nyomra veszett, mindaddig, míg most újra fel nem bukkant híre a felbukkanásának. (Association Press) ■ Az Öböl-háborúban egy amerikai házaspár is részt vesz: Allen és Cindy Hixon. A légierő altisztjei mind a ketten. Az A-10 harci repülőgépek javításán dolgoznak. Naponta 12 órát együtt tölthetnek, munkában. Éjszakára azonban el kell válniuk, a nemek szerint elkülönített körletekben alhatnak. (International Herald Tribune) ■ Az osztrák pénzverde új aranypénzt bocsátott ki. A Don Giovanni

a Mozart-év alkalmából jelent meg; 2200 schillingért került piacra, de a gyűjtők érdeklődése néhány nap után már 2450 schillingre verte fel az árfolyamát. Az arany árfolyamsüllyedése a Don Giovannit tehát nem befolyásolta, annál inkább a nagy Filharmónia-aranypénzt, amely 3920/4100-as árfolyama után 3880/4060-ra esett vissza. (Die Presse) ■ A francia kulturális miniszter százmillió frankot bocsátott rendelkezésre, hogy a párizsi Notre-Dame-ot tízéves munkával renoválják. Az 1163-ban építeni kezdett és a két évszázad múltán befejezett templom köveit az eső, a szél, a napsütés, a fagy, a légszennyeződés kikezdte. (International Herald Tribune) ■ Egy kétéves norvég kisfiú, Gaute Valoe a trondheimi szülői házból kiszökött és felkapaszkodott a közelben álló betonkeverőre, majd belesett annak dobjába. Amikor a gép elindult, jajgatására figyelmes lett a kezelő. Csodával határos módon a keverőben csak egyik lába tört el a gyereknek. (Verdens Gang)

Amerikai gazdaság: óvatos derűlátás

A „reagani csodaévek” terhes öröksége — Infláció, adósság

Az Öböl-háború vége után az Egyesült Államokban ismét előtérbe került a gazdaság helyzete. Mostanában erre — érthető okokból — kevesebb figyelem jutott, holott az amerikai gazdaságot már 1990 őszén elérte a recesszió. Furcsa módon a háború nem hozott érezhető fellendülést a gazdaságnak. Am az Öböl-háborút követő újjáépítés az amerikai vállalatok és a gazdaság számára számottevő megrendelést és bevételt jelent.

1982 novembere és 1990 szeptembere között az Egyesült Államok történelmének leghosszabb gazdasági fellendülését élte át. A viharfelhők a gazdaság égboltján már a múlt esztendő elején kezdtek gyülekezni, s mind több jel — csökkenő termelékenység, növekvő infláció és munkanélküliség, az ipari termelés és a lakásépítési tevékenység visszaesése — utalt arra, hogy rövidesen véget érnek a fényes évek, 1990 utolsó negyedében a bruttó nemzeti termék (GNP) éves szinten 2 százalékkal csökkent, s hanyatlásról tanúskodtak a gazdaság többi fontosabb mutatói is. Csökkentek a vállalati profitok, mérséklődött a beruházási kedv és hajlandóság. A lakosság jövedelme csökkent, s ennek megfelelően visszaestek vásárlásai is.

Noha a dollár ismét meggyengült a vezető nyugati valutákhoz képest, a kereskedelmi mérleg hiánya meghaladta a 100 milliárd dollárt. A gyengélkedő dollár ugyanis hiába váltott ki újabb exportoffenzívát, a bevételek jelentős részét „elvitte” az olajimport megnövekedett számlája. A költségvetés hiánya meghaladta a 220 milliárd dollárt. (Az USA külföldi tartozásai ma meghaladják a 400 milliárd dollárt.)

A központi bank szerepét betöltő FED igyekezett mindent elkövetni a kamat- és pénzügyi politika révén a konjunktúra „elhúzó” érdekében. A dilemma azonban megoldhatatlannak bizonyult: ha a FED csökkenti a kamatlábakat a beruházások ösztönzése érdekében, akkor valamelyest meg tudta volna hosszabbítani a konjunktúrát, de félt volt, hogy elszabadul az infláció. Az antiinflációs politika viszont a gazdaság „kihűlését” hozta. A FED az inflációt tekintette első számú közellenségnek, tavalyi kamatpolitikája tehát a pénz romlásának megakadályozását szolgálta. Az amerikai gazdaság tehát kiszámíthatóan belesodródott a recesszióba. Az idei pénzügyi évre a törvényhozás hosszas viták után 318 milliárd dolláros rekord költségvetési hiányt hagyott jóvá, s kénytelen volt jelentősen csökkenteni a katonai kiadások mellett a betegségbiztosításra, valamint a szociális ellátásra fordítható összegeket.

A fogyasztók bizalmát tükröző index már hónapok óta esik. Számottevően csökkent az új gépkocsik vásárlása, drámaian visszaesett a lakásépítés, s panaszkodnak a tartós fogyasztási cikkek gyártói és kereskedői is.

Az amerikai gazdaság helyzetéről szóló januári és februári adatok még visszaesésről tanúskodtak, de a szakértők többségének véleménye szerint az év második felében már megindulhat a gazdasági növekedés. Ezt a véleményt erősíti a Fehér Ház hivatalos előrejelzése, amely szerint 1991-ben a GNP 0,9 százalékkal bővül, az infláció pedig nem haladja meg az 5,2 százalékot. Az októberben kezdődő pénzügyi évben a büdzsé-hiány becslés szerint nem haladja meg a 281 milliárd dollárt.

Alan Greenspan, a FED elnöke a minap már óvatos derűlátással nyilatkozott az USA gazdasági helyzetéről. Szerinte az újjáépítéssel kapcsolatos megrendelések tovább fokozhatják az ország exportját, s az alacsonyabb olajárak is jelentősen segíthetik a gazdaság

Franklin és Washington — 100 és 1 dolláros bankó

mielőbbi talpraállását, a jelenlegi recesszió enyhe és rövid, s a gazdaság növekedése a nyár derekán valóban megindulhat.

A FED az idén már kétszer csökkentette az irányadó kamatlábat, s ennek következtében mérséklődött a prime rate, a kereskedelmi bankok által a legjobb adósoknak nyújtott hitelek kamatlába. (Jelenleg a prime rate 9 százalékos.) Azt remélik, hogy ez növelni fogja a beruházási hajlandóságot. Beruházni persze csak akkor érdemes, ha kilátás van a fogyasztás növekedésére is. Az elemzők többsége itt egyelőre borúlátó. A fogyasztók bizalma még törekeny, ráadásul a jövedelemcsökkenés még nem állt meg. A munkanélküliek számának alakulása ugyancsak lényegesen befolyásolja a fellendülés kezdetének időpontját: az amerikai kormányzat egyelőre nem számol a munkanélküliek számának jelentős csökkenésével.

Az amerikai üzleti élet nagy megkönnyebüléssel vette tudomásul az Öböl-háború végét. Jól jellemzi a hangulatot a részvényárfolyamok gyors emelkedése. A Dow Jones árfolyamindex a 30 legfontosabb amerikai iparvállalat részvényárfolyamának alakulását jelzi, s egyben barométere az üzleti világ hangulatának. A DJ-index az Öböl-háború napjaiban szüntelenül emelkedett, a háború befejezése után pedig árttörte a 3000 pontos lélektani határt. (A 2000 pontos határ átlépésére 1987 januárjában került sor.) A részvényárfolyamok emelkedése arról tanúskodik, hogy az amerikai befektetők és az üzleti világ derűlátóan ítéli meg a gazdaság kilátásait.

Az előrejelzések szerint a GNP az idén még mind az első, mind pedig a második negyed-

évben csökkenni fog, s nem várható egyelőre az ipari termelés emelkedése sem. A csökkenő olajárak is hozzájárulnak ahhoz, hogy megfékezzék az inflációt. Kedvező jelenség, hogy a szövetségesek hozzájárulásainak köszönhetően az Öböl-háborúval kapcsolatos katonai kiadások belül maradnak a kormány által az idei pénzügyi évről előirányzott 15 milliárd dolláron. Kedvezően alakul az USA folyó fizetési mérlege, a szövetségesek által felajánlott több tízmilliárdos háborús hozzájárulás ugyanis készpénzben folyik be az amerikai kincstárba.

A kereslet fokozatos növekedésével az amerikai cégek ismét növelhetik majd termelésüket, de az idei esztendő a profit alakulásának szempontjából továbbra sem lesz kedvező. Hozzá kell nyúlni tehát a tartalékokhoz, lesznek viszont szép számmal olyan cégek, amelyek nem tudnak majd talpon maradni. Várhatóan 100 milliárd dollár feletti összeget kell majd a költségvetésnek fordítania a bajba került takarékpénztárak megmentésére.

A mostanit megelőző recesszió 13 hónapig tartott, s jóval mélyebb volt a jelenleginél. Minden jel arra mutat, hogy az újszülött amerikai recesszió néhány hónapon belül valóban véget ér, s megkezdődhet a gazdaság lassú talpra állása. A közgazdászok szerint a „reagani csodaévek” örökségének terhe igen csak súlyos. Évekbe telik majd a költségvetési egyensúly helyreállítása, a kereskedelmi mérleg hiányának felszámolása, s a jövedelmek visszaállása a korábbi szintre.

GONDA GYÖRGY
SZENTGÁLI PÉTER

A soványabb hering és a holnap

Finn parlamenti választások — Meglepetés született vasárnap

A felfordított csónak mellett négy pár cipő sorakozik rendben, mintha a családapa, a feleség és a két gyerek a küszöbön kívül helyezte volna el lábujját — mielőtt nyugovóra tért az oltalom gyanánt négyőjűre borított csónak alatt. Csoda-e, ha ennél fényesebb hajlékra aligha számíthat a finn családok zöme, az ifjú házasokról nem is beszélve? — kérdezi különös asszociációjával a március 17-i parlamenti választások előtt elszaporodott plakátok egyike.

A célzással Finnország minden felnőtt polgára tisztában van. A négy évvel ezelőtti hatalomra került kék-vörös koalíció, a szociáldemokraták és a konzervatívok alkotta kormány nem tudta orvosolni Suomi lakáshelyzetét. Az otthonteremtés már-már inkább vágyálom, semmint megvalósítható cél a tavak ezreinek országában. A finn főváros legolcsóbb kerületében is csaknem 5000, az előkelő negyednek számító Katajanokkán pedig több mint 31 000 márka az átlagosnak számító (3 szoba+konyha 70–80 négyzetméteren) lakások négyzetméterenkénti ára. Az 5–7000 ezer márkás nettó átlagfizetések országában ez azt jelenti, hogy a családoknak 4–6 évig minden bevételüket félre kellene tenni, ha otthonhoz akarnak jutni, szemben a többi fejlett ipari országban elégséges 3 esztendővel.

Mi tehát a megoldás? A felfordított csónaknak? Nem. A Keskusta — népszerűsítette önmagát az elmúlt hetek politikai kampányában az ellenzék legnagyobb tömörülése, a vasárnapi választás győztese, a Centrupárt (A Centrum 15-tel — ötvenötre — növelte képviselői számát a 200 tagú parlamentben.) A lakáshelyzet anomáliáin kívül érvelhetett a csillagokba szökő élelmiszerárakkal, a túlértékeltései miatt devalválásra szoruló finn márkával, a korábbi évek gazdasági fellendülését követő pangással (tavaly mindössze 0,3 százalékkal gyarapodott a bruttó nemzeti össztermék) és a fokozódó munkanélküliséggel: decemberben 147 000, januárban 160 000 volt a kenyérkereset nélküliek száma. Felbukkant a Centrupárt plakátjain és nagyméretű, színes újsághirdetéseiben egy szárazra kivetett hal, a hering is. A halak országában pedig ki ne tudná, hogy ez a halacska a konzervatív miniszterelnök, *Harri Holkeri* szimbóluma... A célzást, hogy mi lesz a heringgel, ha kikerül éltető közegéből, a halászatban igencsak jártas nyelvokainknál mindenki érti. A jelesebb haltudorok még azt is megállapították, hogy a jelképhal nem is hering, hanem a hitványabb fajtájú oroszhal, azaz spratt.

Hering vagy oroszhal, mindegy, ha még a pártoktól független és legnagyobb napilap, a csaknem másfél milliós olvasótáború Helsinigi Sanomat is megállapította: „Holkeri jelképhalának rohadt a feje.” Az ugyancsak független esti lap, az *Iltalehti* szerint „triviális volt a választási küzdelem”, a pártpolitikai érdekek háttérbe szorították a megoldásra váró gazdasági, társadalmi kérdéseket.

A Suomen Gallup Oy közvélemény-kutatókat irányító igazgatója, *Pehkonen* úr, e sorok írójának elmondta: a szavazási aktivitás csökkenésén túl jellemzője volt még az idei választásoknak a konzervatív Kokoomusnak, a Népi Szövetség Pártjának mandátumvesztése az ellenzékben levő Keskusta, azaz Centrupárt, illetve az ugyancsak ellenzéki zöldek, a *Viireä liitto* előretörésével szemben. A Gallup szakembere nem lepődött meg azon sem, hogy mostani koalíció két vezető pártja, a szociáldemokrata és a konzervatív veszített. A polgári Kokoomus és a szociáldemokrata SDP a legutóbbi megmérettetéskor, 1987-ben együttesen a szavazatok 47,2 százalékát mondhatta magáénak. Ez arra volt elegendő, hogy 109

Szavaz *Harri Holkeri*, a miniszterelnök

képviselői helyet szerezzenek a 200 fős finn parlamentben. A koalíció, mint ismeretes, a centrumtól jobbra álló két kisebb párttal, a Svéd Néppárttal (RPP) és a Vidék Pártja

(MSP) nevű tömörüléssel egészült ki, ez utóbbi azonban végül is kivált *Holkeri* kormányából.

Mi történt négy év alatt? A külügyminiszeri tárcához jutott *Pertti Paasio* pártja, az SDP viszonylag megőrizte népszerűségét. A Zöldek a többi között a tartózkodó hivatalos helsinki álláspontnál aktívabb és támogatóbb balti politikát sürgetnek és a valamennyi finn számára oly fontos környezet megővését. Hátározott kiállásukra jellemző, hogy a minap visszautasították a szociáldemokraták együttműködési ajánlatát, átlátszó választási trükknek minősítve a legerősebb testvér idő előtti kéznyújtását. A voksolások előestéjén a Gallup a szavazatok 6,6 százalékát ígéri a zöldeknek. Ennél többre, körülbelül tíz százalékra tarthat számot a Baloldali Szövetség, a *Vasemmistoliitto*. A *Claes Andersson* író vezette formáció társadalmi támogatottsága egyhármadával gyengébb, mint amilyen az e tömörülés elődjeinek számító Finn Népi Demokratikus Szövetségé és a kisebbségi kommunistáké, a Demokratikus Alternatíváé volt még az 1987-es parlamenti választásokon is. A korábban kormányon levő jobboldali SMP, a Vidék Pártja támogatóinak egyharmadát elvesztette, nem utolsósorban idegenyűléletet szító politikája miatt. Az SMP a megfigyelők szerint a voksok 3,9 százalékának már örülhet. A sort a Keresztény Unió, az SKL zárja, amely a legjobb esetben, azaz a voksok 2,8 százalékának birtokában is csak reménykedhet öt mandátuma megőrzésében.

Az összkép, persze, ennél jóval tarkább, hiszen összesen 17, hivatalosan bejegyzett párt szeretné bejuttatni emberét az Eduskuntalóba, a finn parlamentbe. Kilenc közülük azonban csak afféle „játékpárt”, a szavazatoknak kevesebb mint egy százalékával. Ilyen Finnország utolsó marxista élcsapata, a Kommunista Munkáspárt (KTP) is, amely már nemigen hozza tűzbe a finnek: mindössze 0,2 százalékuk szimpatizál vele.

Az urnák vasárnap esti lezárásával azonban a politikai küzdelem még korántsem ér véget a tavak ezreinek országában. A szavazópolgár ekkor még nem tudhatja, milyen kormányprogramra adta voksát. A harc a következő napokban, hetekben dől el, mert az új kormánykoalíció megalakulásával számolni kell.

JUHANI NAGY JÁNOS
(Helsinki)

HÍRHALOM

A torontói fellebbviteli bíróság megszüntette az eljárást a szlovákiai születésű, most 76 éves *Stephen Reistetter* ellen, akit — mint a Hlinka-gárda egykori tagját — háborús bűnökkel vádoltak. Tanúvallomások szerint *Reistetter* részt vett zsidók deportálásában. (Associated Press) ■ Ugyancsak lezárta egy szomorú ügy dossziéját a norvég főállamügyészség. A „Scandinavian Star” nevű komphajón 1990. április 7-én tűz ütött ki. 158 ember vesztette életét a lángok között. A vizsgálat megállapította, hogy a tüzet gyújtogatás okozta. A 37 éves dán gyújtogató azonban maga is megégett... (NTB) ■ Majdnem megkésztetődött az NSZK-ban tavaly a hitelkártyákkal történt visszaélések száma. Az ellopott vagy hamisított hitelkártyák felhasználásával 54 millió márka kárt okoztak a többnyire büntetlen maradt elkövetők. Egy évvel azelőtt csak 28 millió

márka volt a kárösszeg. A német bűnügyi rendőrség szerint az USA-ban és a Távol-Keleten gyártották a legtöbb hamis hitelkártyát, onnan csempészték az NSZK-ba különböző hálózatok emberei. (Die Welt) ■ Az idegenforgalom visszaesése különböző kedvező ajánlatokra kényszeríti a párizsi szállodaiipart. 95 hotelben egy ingyen éjszakát kínáltak azoknak a vendégeknek, akik pénteki vagy szombati napon érkeznek és két napig maradnak. E mellett kedvezményes belépőket is ígértek, például a Montparnasse-toronyházba. (France-soir) ■ Maradjon rom, foglalt állást az evangélikus egyház az 1743-ra megépült és 1945-ben lebombázott Frauenkirche ügyében. Hasztalan próbált egy jótékonyági egyesület az újjáépítés mellett érvelni, a szükséges összeg előteremtésével is. Inkább mementő legyen, így az egyház. (Der Tagesspiegel)

Fehérgalléros munkanélküliek

Az áramvonalasítás és az íróasztalok — Euromenedzserek kerestetnek

1990 második felében szinte nem volt olyan hét, amikor valamelyik nagy nyugat-európai vállalat ne jelentett volna be számottevő munkakerő-csökkenést. Az egyre élesebb piaci verseny, a gyenge dollár következtében izmosodó amerikai versenyképesség a külföldön, s nem utolsósorban a felkészülés az 1992-től egységesítendő nyugat-európai piacra arra kényszeríti kontinensünk nyugati felén a cégeket, hogy felgyorsítsák önmaguk áramvonalasítását. A versenyképesség növelésének egyik fontos eszköze a költségek csökkentése, s mivel a termelési költségekben jelentős százalékot képviselnek a munkabérek, igencsak kézenfekvő a létszámcsökkentés. A mostani elbocsátáshullám elsősorban az alkalmazottakat, mindenekelőtt a középszintűre terjedt fenyegeti.

1992: versenyélesedés is

Az USA-ban és Japánban már a nyolcvanas évek első felében megtörtént a felesleges fehérgalléros gárda elbocsátása, Nyugat-Európában viszont még meglehetősen „vastag” a vállalati bürokrácia. Itt most kezdik felismerni, hogy a vállalati adminisztráció igencsak túlnépesedett. Minden jel arra mutat, hogy vége az egész életre szóló alkalmazotti munkahelyeknek. A holland Philips — amely 1990 első kilenc hónapjában 1,1 milliárd dollár veszteséget „hozott össze” — 45 000 dolgozójának mond búcsút, közöttük sok a mérnök, a könyvelő és a kereskedő. A francia elektronikai óriáscég, a Bull 5000 alkalmazottjának mond fel, a Siemens-Nixdorf szeptember óta 3500 dolgozójától vált meg, az Olivetti 1989-ben és 1990-ben 6000 fő munkaviszonyának felmondásával kezdte meg önáramvonalasítását, s a tervek szerint további 7000 alkalmazottat, elsősorban kutatót és fejlesztőt, valamint vezetőt bocsátanak el.

A világhírű olajcég, a British Petroleum londoni székháza 1500 dolgozóval lett „soványabb”, a Barclays és a Midland Bank összesen 8300 tisztviselőnek kötött útilaput a talpára, a KLM légitársaság 500 fővel csökkentette hivatalnokseregének létszámát, az állami tulajdonban levő Sabena légivállalat pedig hamarosan 3000 alkalmazottjától szabadul meg. A holland Heineken sörgyár nemrégiben jelentette be, hogy jelentősen csökkenti a munkások és az alkalmazottak számát. Ugyancsak elbocsátásokra készül a Volvo, s 1991-ben mintegy 5000 munkahellyel lesz „könnyebb” a francia Renault is.

Ahogy közeledik 1992, az egységes nyugat-európai piac megeremítésének kezdete, úgy kívánnak minél versenyképesebb helyzetbe kerülni a közös piaci országok vállalatai. Hiszen tudják: az egységes piac a verseny további éleződését hozza majd magával. A konkurrência lanyha, a dollár tartósnak ígérkező gyengélkedése olcsóvá tette Nyugat-Európa számára az amerikai áruk és szolgáltatások importját, és a japán exportőrök is mind agresszívebben hódítják el a nyugat-európai cégektől hazai piacukat.

Az egyre nagyobb értékesítési gondokkal küzdő vállalatok „rájöttek”, hogy túlélésük érdekében hideg fejjel meg kell válniuk alkalmazottaik egy részétől, s az „irtást” az irodákban kell kezdeniük...

Régebben a szakszervezetek élesen tiltakoztak az elbocsátások ellen. Most a cégek tényekkel győzik meg a szakszervezeteket arról, hogy a létszám megnyirbálása nélkül belátható időn belül még nagyobb elbocsátásokat kellene végrehajtani a talpon maradás érdekében. A

Fenyegeti-e az elbocsátás?

Philips adminisztratív dolgozóinak szakszervezete például elfogadta a cégvezetés magyarázatát: „Ha most nem mondunk fel a dolgozóink egy részének, öt esztendő múlva már nem lesz Philips.”

Ez a megállapítás különösen igaz Nyugat-Európa számítógépgyártó cégeire. A Bull, a Philips és a többiek kénytelenek drasztikusan áramvonalasítani, az amerikai és a japán vállalatok ugyanis nagy erővel — és főleg versenyképesen — nyomulnak be a piacra. Három esztendő alatt a nyugat-európai számítógépipari cégek piaci részesedése a közös piaci államokban 43-ról 37 százalékra csökkent. A Bull tehát felgyorsítja költségcsökkentési tervének végrehajtását. Két év alatt újabb ötezer dolgozóját bocsátja el. Az Olivetti műszaki átszervezésének harmadik szakaszában van, s az új gépsorok, technológiák bevezetése több ezer alkalmazottat tesz feleslegessé a cégnél. A nyolcezer főt foglalkoztató Data System hasonló okok miatt hamarosan ezer dolgozójának mond fel.

Nem kíméli az áramvonalasítás és a költségek csökkentéséért folytatott verseny a bankszektort sem. Az alkalmazottak leépítését elő-

ször az amerikai bankok — Chase Manhattan, Security Pacific stb. — európai leánycégei kezdték, s példájukat most sorra követik a nyugat-európai pénzintézetek. A legtöbb elbocsátásra az olasz bankoknál kerül sor.

A németek jobb helyzetben

A középszintű és a hivatalnokok egy része Németország nyugati felén sem érezheti magát biztonságban. A német cégek ugyanis a legkevésbé komputerezáltak Nyugat-Európában, s a versenyképesség további fokozása érdekében a német vállalatok a közeljövőben nagyszabású számítógépesítési programot hajtanak végre. Becslések szerint ez a program az évtized közepéig a könyveléssel és az adminisztrációval foglalkozó szakemberek mintegy 10 százalékát teszi feleslegessé. Persze a nyugatnémet középszintű és irodista munkásoknak nincs sok félnivalójuk, hiszen számukra ott van mint munkalehetőség a volt NDK. A keletnémet cégek átszervezése, nyereségessé tétele, talpra állítása és áramvonalasítása meglehetősen sok nyugati vagyongyűnkés vezetőjének becslése szerint 20–30 ezer középszintű és felsőszintű vezetőt tud rövid időn belül „felszívni”.

Az új helyzetben a kontinens nyugati felén elsősorban azok tudhatják biztonságban állásukat, akik vállalkozó típusúak, hajlandók együttműködni a felelősség vállalására, képzettségük és korábbi munkahelyük révén más országokban is képesek a helytállásra. A Volkswagen egyik vezetőjének véleménye szerint hamarabb talál menedzseri állást cégénél az az angol, aki a párizsi Sorbonne-on végzett, ezután pedig Németországban képezte magát tovább, mint az a német, aki „csak” hazájában végezte tanulmányait, s nem tett külföldi munkavállalói tapasztalatokra szert. Kialakult tehát egy új vezetői réteg, amelyet euromenedzszernek neveznek. Ezek a több országban tanult, több nyelven beszélő és néhány külföldi munkahelyet is maguk mögött tudó vezetők jelenthetik a húzóerőt a vállalatirányítás számára — vélik a szakemberek.

A piacgazdaság igénye

A következő években a nyugat-európai menedzsment új helyzettel találja magát szembe: állása bármikor veszélybe kerülhet, s korántsem lehet biztos abban, hogy hasonló vezetői állást talál a „szomszéd” cégnél. Az előrejelzések szerint az ezredfordulóig Nyugat-Európában a legdinamikusabban a középszintű körében növekszik majd a munkanélküliség. Amerika ezen a megrázkódtatáson már a nyolcvanas években átesett, a „terápia” tapasztalatai az érintett menedzserek rendelkezésére áll. A menedzserválság tekintetében Nyugat-Európa csaknem egy évtizeddel „maradt el” az USA mögött, Kelet-Európa esetében nem volt ennyi időre szükség. Térségünkben ugyanis égetően szükséges a piacgazdaságot értő új menedzserek csatasorba állása...

**GONDA GYÖRGY,
SZENTGÁLI PÉTER**

Zsarnok-alkony Fekete-Afrikában

Sziad Barré menekülése után — A nyomorúság a demokrácia gátja

„A nemzet atyja”, ahogy *Sziad Barré* nevezni szerette magát, 21 éves rémuralom után fejvesztetten volt kénytelen elhagyni Szomáliát. A 75 éves diktátor ugyanúgy végezte, mint elődje, *Mohamed Egala*, akit 1969-ben katonai puccsal ő távolított el a hatalomból.

Az ország fővárosa, Mogadishu utcáit halottak ezrei borították, amikor Barré — hívei kíséretében — páncélos hadoszloppal Kenya felé elmenekült az elnöki palotából. Távozása után néhány perccel a felkelők elfoglalták a Villa Somalia palotát. Csak az utolsó hetek harcaiban legalább négyezren pusztultak el a városban. A gerillák és a lakosság elleni légitámadások egy év alatt hatvanezer áldozatot szedtek. A külföldre, főleg Etiópiába menekültek számát fél- és egymillió közöttire becsülik.

Nagy-Szomália

Brit és Olasz Szomália területét 1960-ban egyesítették, ekkor vált az ország függetlené. *Sziad Barré* hatalomra kerülésekor a korrupció és a törzsi megosztottság felszámolását ígérte, majd meghirdette a „tudományos szocializmus” programját. Politikáját a Szovjetunióhoz és szövetségeseihez igazította. 1976 óta egypártrendszer volt Szomáliában.

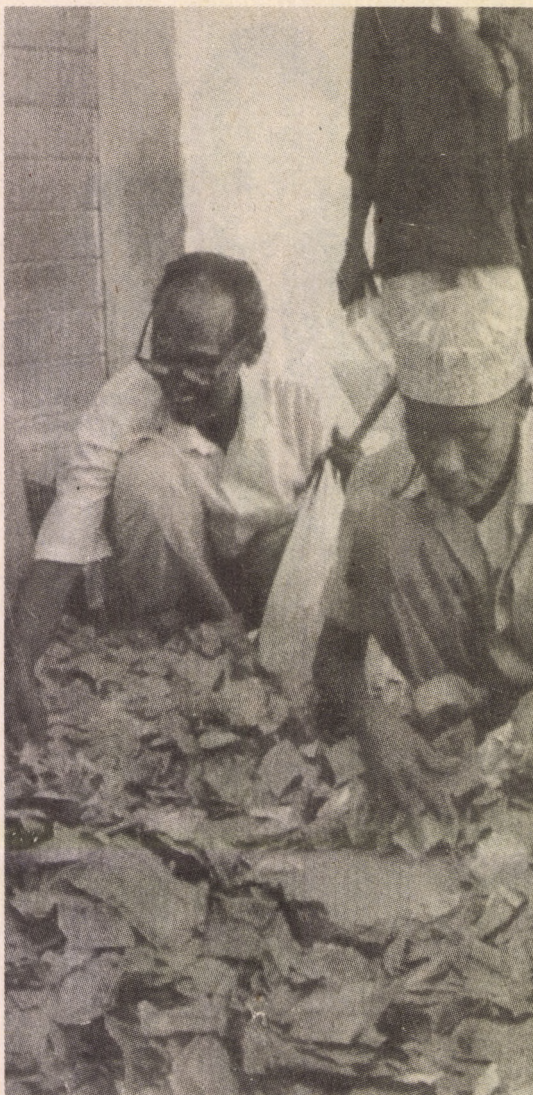
A diktátor azzal próbált népszerűvé válni, hogy meghirdette „Nagy-Szomália” megteremtését. 1977-ben területszerzési célból megtámadta Etiópiát. Az etióp hadsereg — szovjet és kubai segítséggel — visszaverte a támadást, nem sikerült Ogaden tartomány megszerzése. *Sziad Barré* ekkor a nyugati államok felé fordult. Új barátai előbb figyelmeztették, a tekintélyuralmi rendszer bűneire és az emberi jogok durva megsértésére majd *Barré*, aki nem hallgatott a jó szóra, elszigetelődött.

Sziad Barré bukása újabb reményt jelent a fekete kontinens számára, ahol az utóbbi két évben egyik önkényuralom a másik után omlik össze. Libériában és Szomáliában két erőszakos diktátor került a sülyesztöbe, két másik országban olyan kiszolgált kényurak, mint *Omar Bongo* Gabonban és *Félix Houphouët-Boigny* Elefántcsontparton, kénytelenek voltak demokratikus választásokat tartani. Bár a választásokon győzelmet arattak, feltétel nélküli egyeduralmuk megszűnt.

A hidegháború befejeződése meggyorsította az afrikai hatalmasságok bukását. Amióta az Egyesült Államok és a Szovjetunió nem támogatja afrikai szövetségeik konkurenciaharcát, a diktátorok, mint *Mobutu Zaire*ből vagy *Banda Malawi*ből, nem szaladhatnak többé szolidaritást kérni hatalmas pártfogóiktól. (Sok afrikaira csábítóan hatottak a közép-kelet-európai változások is.)

Sziad Barré korábban ügyesen kihasználta a szuperhatalmak vetélkedését az „Afrika szarván” elhelyezkedő, stratégiai fontosságú országért: korábban Moszkva, majd Washington támogatásával igyekezett hatalmát megtartani.

A mogadishui diktátor bukása azonban nem jelenti azt, hogy a hatmillió szomáliai számára elérkezett a valódi demokrácia. Intő jelként tekinthető Libéria példája. A nyugat-afrikai önkényúrnak, *Samuel Doe*-nak — csakúgy, mint *Barré*-nak — már semmi kilátása nem volt a menekülésre, mégis heteken keresztül folytatta a gyilkolást. Libériában a diktátor halála után két rivális lázadó csoport egymásnak esett és *Doe* hívein véres bosszút álltak.

Pénz hever Szomália Nemzeti Bankja előtt

Szomáliában is különböző ellenállási csoportok harcoltak, amelyeket csupán a diktátor elleni közös harc egyesített. A három legfontosabb ellenállási mozgalom különböző törzsekre támaszkodik. *Sziad Barré* a klánok egymás elleni kijátszásával próbálta korábban uralmát megszilárdítani, ez az etnikai szövetség azonban az utóbbi tíz évben fokozatosan összeomlott.

Törzsi érdekek

A többpártrendszer ellenző afrikai vezetők, mint *Daniel Arap Moi* kenyai vagy *Kenneth Kaunda* zambiai elnök éppen ezért óvnak a zúrzavartól, amelyet a demokrácia idézhet elő. A fekete kontinens pártjait nem a politikai programok, sokkal inkább a törzsi érdekek mozgatják. Ez pedig — *Kaunda*ék szerint — a gyarmatosítás megszűnése után nehezen létrejött egységet veszélyezteti.

Szomáliában a felkelő csoportok megbékélést hirdetnek, nemzeti kerekasztalnak kellené új alkotmányt kidolgoznia. *Ali Mahdi Mohammed*, az új elnök szabad választásokat jelentett be, és kérte a világot: segítse a szétzilált gazdaság újjáépítését.

A nyugati országok a gazdasági segélyeket egyre szigorúbb politikai feltételekhez, mindenekelőtt a többpártrendszer bevezetéséhez kötik. „Elnyomó, korrupt bürokráciájú, pazarló és hitelét veszített gazdasági rendszerű kormányok nem várhatják tőlünk — hangoztatta nemrég *Douglas Hunt* brit hadügyminiszter —, hogy az ő hülyeségeiket támogassuk, amikor szűk fejlesztési eszközeinket máshol jobban fel tudnánk használni.”

Sok afrikai úgy véli: a kontinensen a demokráciának csak akkor van esélye, ha a nyomorba süllyedt földrész katasztrofális gazdasági helyzetét megjavítják. „Mi mindnyájan hiszünk a demokráciában — így *Salim Ahmed Salim*, az Afrikai Egységsszervezet főtitkára —, de a demokrácia sem képes exportárunk, a kávé, a tea, a kakaó árát felemelni.”

GÁTI ISTVÁN

HÍRHALOM

Több mint tízmillió frankot sikkasztott az Atlanti Zenei Fesztivál igazgatója, a 39 éves Pierre Gire. Megyei tanácsok és más szervezetek vezetőinek aláírását hamisította, sőt, ez év január elsejétől az ENSZ párizsi tájékoztatói irodájának vezetője lévén, még a főtitkár, Pérez de Cuellar aláírását is megtanulta utánozni, odahamisítva ajánló és egyéb levelek aláírására. (Le Monde) ● Teherán útjain rövidesen feltűnnek a Vespák. Az olasz Piaggio-csoport megegyezett az iráni kormánnyal, hogy 20 000 készül el az idén, 30 000 jövőre a 125, 150 és 200 köbcentiméteres kategóriákban. Az üzlet 23 milliárd lírát hoz az olaszoknak. (La Stampa) ● A svájci Bazelben a kanton egészségügyi osztályának hivatalos közleménye szerint a helybeli egyetemi klinika elmeosztályának több esetben kasztrálták az elmebeteg fiatal férfiakat. Egy ilyen eset 1987-ben a szülők beleegyezésével történt. A vizsgálat megindult, az egyetemi klinika vezetői elzárkóztak az elől, hogy a sajtónak nyilatkozzanak. (AFP) ● A Limoges kör-

nyéki uránbányák bezárását határozta el a francia atomügynökség leányvállalata, a COGEMA. 640 munkaalkalom szűnik meg ezáltal egy olyan, egyre jobban elnéptelenedő vidéken, ahol a juhtenyésztés válsága miatt az agrárlakosság elszegényedett s elvándorolni kényszerül. (Le Monde) ● Az amerikai támaszpontok közelében az áruházak női fehérműosztályain ugrásszerűen megnövekedett a kereslet. Az Öböl-háborúból hazatérő katonák asszonyai és barátnői új és vonzóbb alsóneművel várják hőseiket. Van olyan áruház, ahol 300 százalékkal is megugrott a melltartók és egyéb csipkés holmik iránti kereslet. (SAT 1) ● Kinkel igazságügyminiszter a bonni Bundestag elé olyan törvényjavaslatot kíván terjeszteni, amely újszerű módon rendezi a házastársak névhasználatát. A feleség is megőrizheti leánynevét, a gyermek pedig éppúgy kaphatja az apa, mint az anya nevét, vagy akár mindkettejük nevét viselheti. Ha a szülők nem tudnának megegyezni, akkor — sorsolással lehet dönteni! (Bild Zeitung)

Menedzsermindennap, vezetővédelem

Virágzó iparág fegyveres támadások árnyékában

Az elmúlt évtizedben az óceán túlsó partján valóságos iparágá nőtt ki magát a vállalati vezetők biztonságának védelme. Az Egyesült Államokban évente egymilliárd dollárt fordítanak a cégek vezető menedzsereik védelmére. Noha amerikai földön vállalati vezetőt még nem ért támadás nemzetközi terroristák részéről, a cégek nagyon komolyan veszik a túszszedők, a bosszúállók, a zsarolók és nem utolsósorban az elmebe-tegek fenyegetéseit.

A vállalati vezetők védelme elsősorban pénzkérdés, a biztonságuk ugyanis meglehetősen magas az ára a tengerentúlon (is). Az ötszáz legnagyobb amerikai vállalat saját biztonsági szolgálatának élén kivétel nélkül volt FBI-alkalmazottak, kormányőrök és zöldsapkás „elitgorillák” állnak.

Massachusetts állam Medford városában működik a Scotti School nevű intézmény, ahol magukat a főnököket és gépkocsivezetőket oktatják az országúti és az utcai támadások kivédésére, illetve a menekülés technikájára. A résztvevők három-négy napos tanfolyamon sajátítják el a „gumicsikorgató” megfordulásoknak, az autóstámadók leszorításának technikáját, s hasznos tanácsokat kapnak a főnöki kocsik felszerelésére is. (Ajánlatos – a tananyag szerint – a „vezérek” autót gáztartályokkal ellátni, amelyekből támadás esetén egy gombnyomásra hatalmas füstköd borítja be az utat. Nem ritkák a „fedélzeti” fegyverekkel felszerelt, páncélozott gépkocsik sem... A páncélozás nem olcsó mulatság: a vevő kívánása szerint 30 és 250 ezer dollár közötti összegért „páncélozzák be” az autót.)

A gépkocsivezetők kiképzése a gyakorlati hasznon túl adókedvezményrel is jár. A személyvédelmi feladatokra kiképzett sofőrök költségeit ugyanis az USA-ban le lehet írni az adóból, mint a „normális vállalati működéshez elengedhetetlen szolgáltatást”.

Számos amerikai cég általános jellegű biztonsági tanfolyamokat kínál a vállalati vezetőknek, illetve a cégek biztonsági embereinek napi mintegy ezer dollárért. A résztvevők az egyhetes kemény tanfolyamon a többi között kiképzést kapnak a robbanóanyagok felismerésére és eltávolítására, a lehallgatás és a figyelés felderítésére és elhárítására, és hasonló „tudományokra”.

Ma az USA-ban hozzávetőleg egymillió szakembert foglalkoztat a személyleg és a polgári létesítmények védelmére hivatott iparág. Legjobban foglalkoztatottak azok a cégek, amelyek személyi testőrök kölcsönzésével foglalkoznak. (A nagyvállalatok saját stábjukkal dolgoznak.) A testőrnek nemcsak a főnök testi épségének közvetlen védelme a feladata, hanem a helyszínek biztosítása is. Egy-egy üzleti ebéd, fogadás, tárgyalás vagy más nyilvános megjelenés előtt a testőrök már órákkel korábban átvizsgálják a helyszínt.

A nagyvállalatok alkalmazásában álló testőrök átlagfizetése évi 60 000 dollár, de a „sztárok” évi 100 000 dollárt is elkérnek. Új jelenség, hogy az amerikai nagyfőnökök mind szívesebben alkalmaznak női testőröket. Jelenleg az USA-ban dolgozó személyi testőrök egyötöde nő. Ezek a csinos, fiatal és meglehetősen elegáns hölgyek kitűnően karatéznek, jól lőnek, és elsajátították a személyvédelem minden fortélyát.

A nagyvállalatok vezetőinek biztonsági „átvilágítását” általában 10 000 dollárért vállalják. Tanulmányukban megjelölik azokat a gyenge pontokat, amelyek megerősítése szükséges a vezető elhárítására, illetve minimalizálására. Sok

Országúti támadás elhárítása – tananyag a Scotti iskolában

esetben tesznek javaslatot a főnöki dolgozószobákban golyóálló ablak felszerelésére, a kocsiparkolóhelyek gyakori változtatására, fegyverrelésére. Figyelmük kiterjed a főnök lakására is. Gyakran javasolják, hogy a postaládára minél kisebb betűvel írják ki nevüket, s a lakásban alakítsanak ki egy úgynevezett biztonságos szobát. Ez egy olyan helyiség, ahol a megtámadott főnök és családja viszonylagos biztonságban ki tudja várni a segítséget. A szobának megerősített falai vannak, ablaka golyóálló, ajtaja páncélozott és jól zárható, s a szoba rádió adó-vevővel is felszerelt.

A jól öltözött cégvezér kabátjának, ruhájának, aktatáskájának, ernyőjének ára sokszor minden képeletet felülmúl, ugyanis golyóálló anyagból készül. Mintegy ezer dollár egy, a ruhával azonos anyaggal borított, nem feltűnő golyóálló mellény, 350 dollár az aktatáska, az ernyő és a kalap.

Egy nagy cégnél – amelynek nevét az amerikai sajtó biztonsági okokból nem hozta nyilvánosságra – nemrég a főnöki titkárságon megjelent egy fegyveres férfi, aki habzó szájjal közölte, hogy azonnal beszélni akar a vezérigazgatóval. Az ügyes titkárnő udvariasan és rezzenéstelen arccal azt válaszolta, hogy a főnök rettenetesen elfoglalt, s az illető úr nem is volt bejelentve. De

másnapra szívesen ad egy időpontot, a vezérigazgatónak ugyanis van egy szabad félórája. A határozott fellépés meghozta gyümölcsét: a támadó elfogadta a másnapi időpontot, s jelezte, hogy pontos lesz. A cég biztonsági szolgálatának a következő nap már gyerekjáték volt a személyleírás alapján elfogni az igencsak ostoba támadót, amikor a megbeszélte időpont előtt néhány perccel belépett az épületbe...

Nem árt persze a főnök otthoni telefonszámát titkosítani, napi programjának rendjét csak néhány bizalmi emberrel tudatni, s a cégfőnökök biztonságával foglalkozó vállalatok hasznos tanácsait még hosszasan lehetne sorolni. S a jelek arra mutatnak, hogy az amerikai vállalatvezetők biztonsága messze felülmúlja a nyugat-európaiakét. Kontinensünk nyugati felén az elmúlt három-négy évben több nagyvállalat és bank vezetőjét rabolták el, gyilkolták meg, vagy helyezték el pokolgépet gépkocsijában.

A következő esztendőben bizonyosan nem kell munkanélküliségtől tartaniuk a vállalatvezetők biztonságára szakosodott cégeknek, a krimifilmek ugyanis mind gyakrabban „elevenednek meg” a menedzserek mindennapjaiban.

GONDA GYÖRGY – SZENTGÁLI PÉTER

EMLÉKEZTETŐ

Ötven éve, 1941 áprilisában kezdődött, és májusban már be is fejeződött Irakban a náci-barát Rasid Ali al-Gajláni kormányfői tevékenysége. Az 1921-től önálló monarchiaként, de angol védnökség alatt élő (valaha perzsa, aztán évszázadokig török uralmat nyögő) országban a Hitlerrel az odamenedült Hadzs Amin jeruzsálemi főmufti útján kapcsolatot is teremtő Gajláni ugyan már csak bukása után, a teheráni japán nagykövetségen emigránsként olvashatta Hitler levelét: „A közép-keleti arab szabadságmozgalom természetes szövetségeseünk Anglia ellen. Eldöntöttem, hogy azt Irak támogatásával is segítem.” Amíg Gajláni kormányfő volt, a brit csapatok kivonását és a brit támaszpontok felszámolását követelte. (Gajláni előbb Nuri Szaid angolbarát kormányában többször is vállalat miniszterséget, egy ideig még miniszterelnök is

volt.) A hadseregben igen erős angolelles hangulat segítségével 1941 áprilisában szembefordult Abdul Illah régenssel, és átvette a vezetést. Kijelentette ugyan, hogy tartja magát a megkötött (például a brit-iraki) szerződésekhöz, ám a valóságban ekkor már megkezdte a náccal való megbeszéléseket. Az akkori antifasiszta szövetség jegyében (amely néhány hónappal később, 1941 őszén Irán közös brit-szovjet megszállását is elhozta) teljes volt az egyetértés a szövetségeseink között, hogy a Közép-Kelet e fontos államában – fontossága az olajforrásokon kívül stratégiai helyzetében is megmutatkozott – nem tűrhető el a náci-barát kormányzat. A brit csapatok több oldalról indultak el, harapófogóba fogták Gajláni csapatait, és nem egészen négy hét alatt úrrá lettek az országban, Bagdadban is. A kormányt újra Nuri Szaid vette át, ám a tengelyhatalmaknak Irak csak 1943-ban üzent hadat. A monarchiát és Nuri Szaid reakciós kormányzatát 1958 júliusában döntötte meg a hadsereg által támogatott népfelkelés.

Könyvtár és múzeum a pedagógia szolgálatában

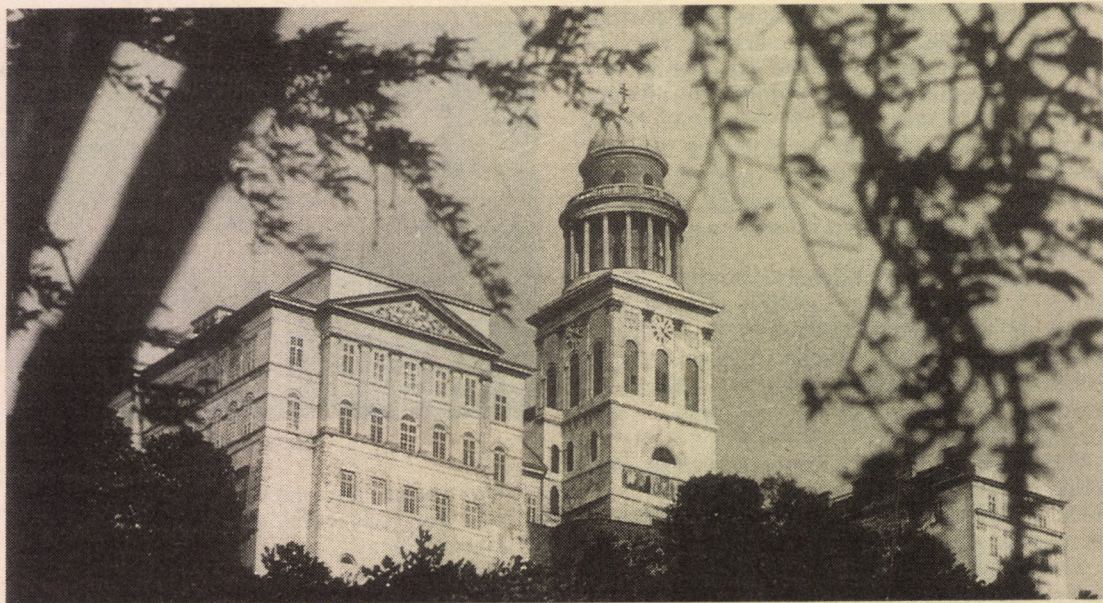
Az első hazai iskola alapításának millenniumára készülve

Az 1873-as bécsi világkiállítás oktatási pavilonjában több ezer „korszerű” oktatási eszköz jelezte, hogy az ipari forradalom betört az iskolába. Az oktatás korszerűsítése új, szokatlan szemléltető és kísérleti eszközöket vonultatott föl. A kiállítás látogatói között volt *Gönczy Pál*, a kiegyezés utáni első kultuszminiszter, *Eötvös József* államtitkára, akinek korszakos érdemei voltak a magyar polgári átalakulás egyik alapját adó népoktatási törvény létrehozásában és érvényesítésében. Gönczy gondolata volt, hogy a kiállítás érdekes darabjait (mintegy 3000 tanszert) megvásárolják és Budapestre hozzák a magyar tanítók és tanárok okulására, továbbképzésére. Ez a gyűjtemény adta az alapjait az 1877-ben *Trefort Agoston* miniszter döntése alapján létrehozott Országos Tanszermúzeumnak, a mai Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) őseinek.

A külföldi mintagyűjtemény a hazai tanszergyártók és könyvkiadók termékeivel, a nálunk használatos taneszközökkel gyarapodott tervszerűen és folyamatosan. Amikor – az egyéb vonatkozásokban nagyérdemű – *Kleblsberg Kunó* 1922-ben a kultusztárca szegénységével érvelve kimondta a halálos ítéletet az akkor már Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum névre hallgató intézmény fölött, mintegy 15 ezer taneszköz és körülbelül 70 ezer kötet tan- és pedagógiai szakkönyv tartozott a gyűjteménybe. Ez a múlt akkor vált izgalmassá és tanulságossá, amikor bölcs döntések alapján 1958-ban ismét létrehozták az Országos Pedagógiai Könyvtár, majd 1968-ban a pedagógiai múzeumi gyűjtőmunkával is kibővítették feladatkörét. A viharos történelmi évtizedek után szinte mindent előlről kellett kezdeni. A csodával határos, hogy egy jelentős könyvállomány és – hála néhány iskolának, lelkiismeretes szertárőrnek – jó néhány ősi taneszköz szerencsésen előkerült a történelem süllyesztőjéből.

Ma az OPKM Közép-Kelet-Európa legnagyobb pedagógiai szakkönyvtára: állománya megközelíti a félmillió könyvtári egységet. Negyvenezres olvasóközönsége a pedagógustársadalomnak csaknem az egynegyede. Negyven férőhelyes, alig 120 m²-es olvasótermére az egyetemi vizsgaidőszakban folyamatosan ki lehet akasztani a *Megtelt* táblát.

A szűkebb szakmai érdeklődésen messze túlmutatóak a könyvtár különgyűjteményei. A régi könyvek között a XVI. századból származó értékes relikviák, iskolai célokra is szolgáló kézikönyvek találhatók. *Comenius*, *Locke*, *Apáczai Csere János*, *Rousseau* pedagógiai műveinek korabeli kiadásai, régi magyar tankönyvek sora jelzi: régen is volt iskola! Közép-Európa legnagyobb, több mint 70 ezer kötetes tankönyvgyűjteménye és egy mintegy 40 ezer kötetes (jelentős részben idegen nyelvű) gyermek- és ifjúsági könyvgyűjtemény tartozik még az intézmény büszkeségei közé. (*Bezeredy Amália* híres népszerű *Flóri* könyvét néhány éve reprint kiadásban ismerhette meg a nagyközönség.) Ezek a rangos különgyűjtemények azonban nehezen hozzáférhetők: a belső és külső raktárakban állandó fizikai fenyegetettségnek, alagsori klímának, repedező szennyvízcsovek csöpögésének, törésének vannak kitéve. Hasonló körülmények között raktározzuk művelődéstörténetünk kincsestárát: a magyar középiskoláknak a XVIII. század derekától megjelenő érdemsorozatait és iskolai értesítőit. (A nagykőrösi református gimnázium

A pannonthalmi bencés apátság

um értesítőiben jelent meg például *Arany János* híres verstani értekezése. Két évvel *Bell* korszakos találmánya után két vidéki gimnázium évkönyvében olvashatunk a telefon fizikájáról: íme, a téma „bevonult” a tantárgy tananyagába!

A könyvtár a hazai pedagógia ismerettároló és -továbbító központja. A *Magyar Pedagógiai Irodalom* negyedévente megjelenő kötetei a hazai, a *Külföldi Pedagógiai Irodalom* példányai a nemzetközi szakirodalomról adnak áttekintést. A könyvtár 40 külföldi társintézménnyel áll rendszeres kapcsolatban; a nemzetközi eredményeket a havonta megjelenő *Világszerte* című kiadvány közvetíti. A könyvtári munka a szerzeményezéstől a tájékoztatásig a korszerű – házilag kidolgozott – elvekre és technológiára épül.

A mintegy 40 ezer tárgyat, dokumentumot tartalmazó gyűjteményt – legrégebbi darabjai a XVIII. század elejéről származó természettudományi és csillagászati kísérleti és szemléltető eszközök – egy XI. kerületi bérház alagsora rejti. Az iskolai felszereléseken, tanuszereken és szemléltető eszközökön kívül számos más, az egykori iskola és a hajdani tanulók életét őrző tárgyak (diáksapkák, jelvények, érmek, korabeli fotók, képeslapok és diakepek) található itt. Jelentős néhány híres nevelő életművének különgyűjteménye: *Nagy László*, *Kemény Gábor* kéziratjai, könyvei.

Megfelelő helyiségek híján csak alkalmoszerű és részleges bemutatkozásra nyílik lehetőségünk. Egyetlen állandó kiállításunk az ercsi Eötvös József Múzeum, ahol az Eötvös életét és munkásságát bemutató szobák mellett egy korabeli, berendezett népiskolai tanterem is látható. Időszakos kiállításaink közül a *Régen is volt iskola* című tavalyi a klagénfurti nemzetközi vásár alkalmából mutathattuk be. De „társzerzői” vagyunk az ópusztaszeri Kleblsberg-kori tanyasi népiskola kiállításának és a Nemzeti Múzeum *Gyermekélelmód a századelőn* című kiállításának is. Múzeumotló tevékenységünkben említést érdemelnek a magyar neveléstörténet forrásait bemutató, illetve feldolgozó sorozatok, a híres magyar pedagógusok arcképcsarnoka, valamint néhány jelentős régi neveléstudományi munka (*Wesely Ödön*, *Prohászka Lajos*, *Faragó László* és *Kiss*

Árpád műveinek) hasonló kiadásai. Az *Elfelejtett, mellőzött források* című, most induló sorozat századunk első felének méltánytalanul elhallgatott szerzőit, szakirodalmát kívánja eljuttatni a nevelés szakembereihez.

A korszerű könyvtári tájékoztatói munka elemi feltétele a naprakész párbeszéd az oktatásügy nagy nemzetközi szervezeteinek dokumentációs központjaival és tájékoztató rendszereivel. A folyamatos kapcsolat az UNESCO-val és iskolaügyi szervezeteivel, az Európa Tanács iskolatánácsával, az Európai Közösség vagy a szakképzés nemzetközi intézményeivel, valamint az összehasonlító pedagógia nemzetközi eredményeinek ismerete segíthet megóvni a magyar közoktatást és a pedagógiai gyakorlatot a már ismert dolgok újrafelfedezésétől. Hasonlóan fontos a magyar oktatásügy történeti tapasztalatainak ismerete, figyelembe vétele az oktatáspolitikai döntéseknél és a pedagógiai gyakorlatban. A tájékoztatásból is eredő voluntarista hajlamok és hagyományok ellen csak az alapos történeti és nemzetközi tájékozottság adhat védeltséget.

1996-ban lesz ezeréves évfordulója az első magyarországi iskola alapításának. A szentmárton-hegyi (a mai pannonthalmi) bencés apátság szerzetesiskolája volt „európaiságunk” egyik kezdete. A magyar iskola a történelem viharos évszázadaiban is ezt a kapcsolatot jelképezte, erősítette. Méltó megünneplése tehát nemzeti önbecsülésünk kifejezése lehet. Az OPKM megkezdte a fölkészülést. Az előkészítő tanulmányokat követően – *Mészáros István* neveléstörténész professzor alapos munkájaként – már az állandó magyar iskolatörténeti kiállítás forgatókönyvének a tervezete is elkészült, a kezdetektől 1867-ig. A folytatáson *Kardos József* professzor dolgozik.

Az eddigi egyeztetések tapasztalatai alapján mindazok a szakmai, tudományos, egyházi és társadalmi szervezetek, amelyeknek bármilyen kapcsolatuk is volt a témával, teljes erkölcsi és szakmai támogatást ígértek a kezdeményezőknek és szervezőknek. Csupán az a kérdés: lesz-e lehetőség a méltó megemlékezésre, lesz-e fedél az elképzelt állandó magyar iskolatörténeti kiállítás feje fölött. Lesz-e valódi pedagógiai múzeum is a valódi pedagógiai könyvtár mellett?

KELEMEN ELEMÉR

hogy teljesen új intézményrendszert alkossunk. Amire szükség van, az egy szilárd, közös „tető” – mondta az osztrák kancellár. Ezt kínálja az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet. Ez a szervezet összefogja a politikai és a katonai biztonság kérdéseit, az emberi jogokat, a személyes szabadságot, valamint a gazdasági fejlődést és együttműködést érintő kérdéseket. Ezenkívül gondoskodik az amerikai–szovjet párbeszéd folyamatos napirenden tartásáról. A szervezet elég rugalmasnak látszik ahhoz, hogy kövesse az európai történéseket és megbirkózzék az új helyzetből fakadó gondokkal.

Az EBEE-t a tavalyi párizsi csúcskonferencián hozták létre, állandó titkársága Prágában működik, s a bécsi székhelyű Konfliktus-megelőző Központtal együttműködve a biztonsági rendszer magjává válhat.

Franz Vranitzky

Vranitzky megnyugvással vette tudomásul, hogy némely NATO-tag kezdeti idegenkedése az említett új szervezettől – ami nyilván abból fakadt, hogy az Észak-Atlanti Szövetség funkcióinak csorbításától tartottak – reális megközelítéssel szelődött.

„Barbár érzelmek”. Ez viszont már William Pfaff amerikai újságíró legújabb könyvének a címe, amelyben a szerző azt állítja, hogy a kelet-közép-európai szovjet kontroll nem volt egyéb, mint történelmi zárójel. Semmi alapvető vagy maradandó nem változott általa. Idézve a könyvet, Vranitzky elmondta, hogy szívesen egyetértene ezzel a megállapítással, ám félt, hogy a zárójel bezárása egyúttal újabb kérdések sorozatát nyitja meg. A kielégítetlen nemzeti törekvések, a megoldatlan etnikai és vallási feszültségek nagyon is óvatos és bölcs bánásmódot igényelnek. Ezért is van szükség az említett európai intézetek jól működő hálózatára.

Egyedül a ringben

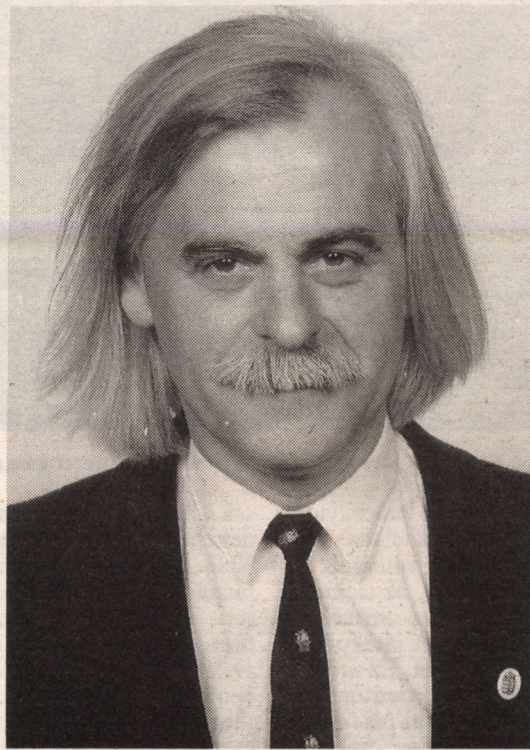
A prágai konferencián részt vevő magyar küldöttség nevében Katona Tamás külügyi államtitkár szólalt fel az európai integráció gazdasági és szervezeti vonatkozásait elemezve. A külügyi államtitkár, valamint Borsits László altábornagy, vezérkari főnök a tanácskozási

helyszínén, a Cernin palotában nyilatkozatot adott a *Heti Magyarország* számára.

– A világ tudomásul vette azt, hogy Európának ebben a térségében valamilyen áthidaló megoldást kell találni, mert a szembenálló két struktúra közül az egyik – istennek hála és nem utolsósorban a magyar erőfeszítéseknek hála – eltűnt – mondja Katona Tamás. – Nincs ellenfél, a NATO maradt egyedül a ringben, és a NATO-nak is át kell alakulnia. Ugyanakkor a Varsói Szerződés helyén létre kell hozni egy olyan szisztémát, amely legalábbis a minimális garanciát megadja a térség államainak. Mindenekelőtt az egyes államok közötti kétoldalú szerződések rendszerére lehet építeni a jövőben, illetve a regionális együttműködés segítheti még ezeket a folyamatokat. Mindez azonban nem pótolhatja az összeurópai biztonsági gondolkodást és gondoskodást.

– Az utóbbi szolgáló intézményrendszerről többféle elképzelés hangzott el itt, ezen a konferencián is. Mi a magyar álláspont e tekintetben?

– Nem tudjuk, hogy melyik szervezet lesz a házigazda, az azonban nyilvánvaló, hogy a NATO nem lehet. A katonai szövetség tagországainak álláspontja e tekintetben egyértelmű. Legutóbb Londonban egy tanácskozáson Hurd brit külügyminiszter és King védelmi miniszter is azt erősítette meg, hogy új tagokat nem kívánnak beengedni a NATO-ba. Hiú és reménytelen ábránd tehát bármely közép-ke-

Katona Tamás

let-európai ország részéről, hogy ajtóstul beront a NATO-ba, az ilyen kísérletezések csak keserűséget okozhatnak az egyik oldalon, s ingerültséget keltenek a másikon. Áthidaló megoldásként alighanem az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet jöhet számításba. Ennek azonban az előnyei mellett van egy sebezhető pontja. Az értekezlet konszenzusos alapon működik, nincs szervezete. Logikusnak látszik tehát, hogy végső soron egy olyan szervezet lesz a házigazda, amely már létezik, amelynek megvan a parlamenti dimenziója, csak eddig nem találta meg az igazi szerepét. A magunk részéről a Nyugat-európai Uniót találjuk ilyennek. Erre vonatkozóan egy részletesen kidolgozott javaslatot már előterjesztettünk, most várjuk a fogadtatást.

– Hogyan fest mindennek a katonapolitikai vetülete, tekintettel a NATO itt is körvonalazódó elhatározásaira, illetve a Varsói Szerződés felbomlására?

– Ugyanúgy, ahogy a volt VSZ-tagországokkal, a NATO-val is a kétoldalú kapcsolatok ápolására törekszünk. – mondja Borsits László altábornagy. – Ehhez már számos gyakorlati lépést megtettünk: a magyar fegyveres erőknek együttműködési szerződése van Romániával, a Cseh és Szlovák Köztársasággal, Lengyelországgal, és az államközi kapcsolatok aláírásával párhuzamosan kidolgozás alatt áll a Szovjetunióval. Nyugat-Európában hasonló szerződéseket kötöttünk Belgiummal és Hollandiával, folynak a tárgyalások Franciaországgal és Olaszországgal.

Varázsos műszavak alkonya

– Hozzá kell tennem ehhez, hogy új műszavak is kellenek – folytatja Katona Tamás. – Alighanem bizonyos varázsos műszavak alkonya következik be: gondolok például a *semlegesség* fogalmára. Ez a szó varázserejű volt eddig, nagyon sok ország törekedett a megvalósítására. Am abban a pillanatban, amikor létrejön az óhajtott európai egység, a semlegesség inkább nehézséget, semmint könnyebbé fog jelenteni az Európához való csatlakozásban. Kiváltképp akkor, ha az Európai Közösség kénytelen lesz biztonságpolitikával is foglalkozni. Nem véletlen, hogy az úgynevezett semleges országok egyre óvatosabban hangoztatják a semlegességüket, hiszen sejtik, hogy ezzel a státussal a jövőben az együttműködés bizonyos fajtájából kirekesztik magukat.

– A román külügyminiszter javaslatot tett egy kelet-közép-európai unió létrehozására. Van-e ennek realitása?

– A javaslattevő kétségtelenül jól érzékeli a VSZ megszűnése nyomán keletkező hiányt, ám ezt nem a legszerencsésebben akarja pótolni – így Katona Tamás. – Ez az unió tudniillik pontosan olyan lenne, mint a VSZ volt, vagy a KGST, csak éppen másképpen hívnák. Ami egyszer nem működött, azt fölösleges újra erőltetni. Valószínűnek tartom, hogy ezzel a megoldással örök időkre sikerülne kettéosztani Európát. Létrejönne ugyanis egy szociális választóvonal, amelynek az egyik oldalán lennének az együttműködésüket mélyítő modern államok, a másikon pedig azok, amelyek csatlakozni szerettek volna, ám az orruk előtt nemcsak az ajtót csapták be, hanem saját magukkal építették fel azt az új berlini falat, amit aztán soha nem lehetne lebontani.

– A szovjet résztvevők elég szkeptikusan szóltak az új európai helyzetről: vákuumot, zavargási övezeteket, megbillent egyensúlyt emlegetve. Mennyire valóságos ezek a veszélyek?

– Valóban, Arbatov akadémikus mindkét oldalon aggódo tábornokokról és politikusokról beszélt, akik tele vannak kételyekkel az erőegyensúly alakulása miatt – vélekedik Borsits László. – Véleményem szerint az a tény, hogy a szovjet csapatok Németország, Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország területéről kivonulnak, nem változtatja meg az egyensúlyt, hiszen ez teljes mértékben összhangban van a Párizsi Szerződésben foglaltakkal. Azok az erők, amelyek innen kivonulnak, változatlanul Európa területén maradnak, egyensúlyváltozás tehát nem következik be.

– Valami azonban kétségtelenül bekövetkezik – veszi át a szót Katona Tamás. – Azok a csapatok, amelyek eddig ott voltak az Elbánál, karnyújtásnyira egymástól, most messze kerülnek. Kevesebb katona lesz tehát a térségben és távolabb egymástól. Magyarul: biztonságosabb lesz Európa.

ERDÉLYI ANDRÁS

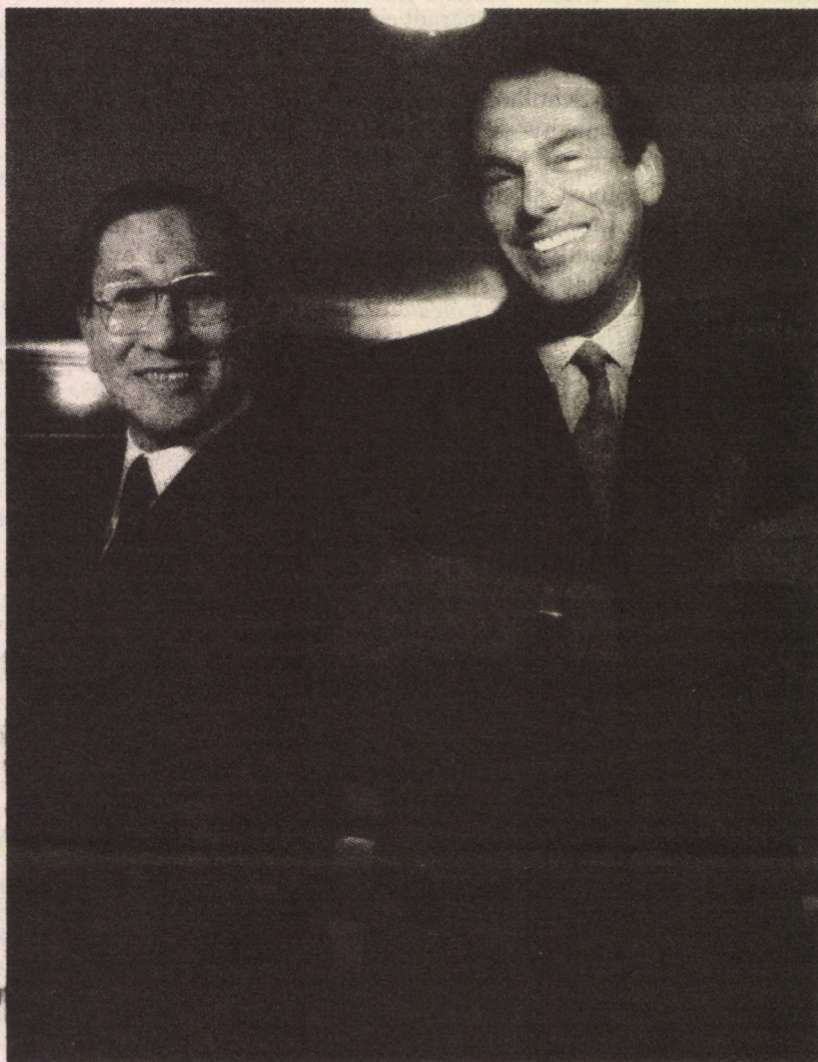
„Totális szórakoztató” lett a Sony Lemezkiadóval kezdődött – Egy balsiker figyelmeztetése

A világ egyik legnagyobb és legsikeresebb szórakoztató-elektronikai vállalata, a Sony új vizekre kalandozik. A „totális szórakoztatás” fedőnevet viselő stratégia arra irányul, hogy a japán óriáscég kulcspozíciókat szerezzen meg magának a hanglemezkiadás, a filmgyártás, a televíziós műsorok és a show-üzlet egyéb területein. A Sony nem elégszik meg a televíziós készülékek, a hifi-tornycok, a képmagnók, a videokamerák piacán elért, óriási profitokat hozó sikerekkel. Lényegesen több pénzt hoz a vállalatnak, ha a Sony márkájú lemezjátszókon saját kiadású lemezek forognak, ha a cég képmagnóin a Sony által készített műsorokkal „megtöltött” kazettákat játszanak le, s ha a moziban a vállalatbirodalom által forgatott filmeket vetítik. A versenytársak bosszankodnak, hogy az ötlet nem náluk született meg, s nem ők tudják „leszakítani” a ma még egyedülálló műfaj extraprofitját. Az elsőt azonban mindig megilleti az extraprofit a piacgazdaságban, s a Sony igyekszik megtartani ezt az újsütetű versenyelőnyét.

Az elképzelés megvalósítására az Egyesült Államokban került sor, itt van ugyanis a világ film- és lemezkiadásának központja, s egyben a szórakoztató-elektronikai hardverek és szoftverek (ebben az esetben a filmek, lemezek, videokazetták) legnagyobb fizetőképes piaca. A japán Sony Corporation már évekket ezelőtt létrehozta amerikai vállalatát, a Sony USA-t.

A Sony 1988-ban 2 milliárd dollárért megvásárolta a CBS Records lemezkiadó céget. Az ügylet már akkor nagy feltűnést keltett, de a japán vállalat felső vezetésén kívül akkor még senki nem tudta, hogy a lemezkiadó cég bekebelezése egy „épülő ház” alapját jelenti. Egy esztendővel később a Sony újabb vásárt bonyolított le: 3,4 milliárd dollárért megvette a Columbia Pictures Entertainment szórakoztatóipari vállalatkomplexumot. A méltán világhíres cég többek között két filmstúdió, egy televíziós műsorgyártó vállalat, valamint a Loewes mozihálózat tulajdonosa. A fogalomnak számító Columbia tehát szőröstül-bőröstül a Sony családé lett. Nemrégiben a Sony megváltoztatta a CBS Records nevet, s ma már a hagyományos és a CD-lemezeket a Sony Music Entertainment cég adja ki és forgalmazza.

Február végén a Sony elérkezettnek látta az időt, hogy „megkoronázza” eddigi tevékenységét az amerikai szórakoztatóiparban: megalapította a Sony USA irányítása alatt a Sony Software céget, amelynek tevékenysége kizárólag a bekebelezett amerikai vállalatok irányítására, összefogására terjed ki. Innen irá-

Ohga, a Sony Software elnöke és Schulhof, a cég vezérigazgatója

nyítják a Columbiát, a lemezkiadó vállalatot, a videofilmek eladásával foglalkozó hálózatot, valamint a Sony egyik új üzletágát, az elektronikus szórakoztatóipari termékek (számítógép-szoftverek, játékprogramok stb.) marketingjét. Ez utóbbi tevékenységével a Sony jelentős versenytársa lett az amerikai piacon az IBM-nek, a Time Warner csoportnak és még számos más vállalatnak, amelyek az otthoni szórakozást (videójátékok, computerprogramok stb.) elősegítő ügynevezett multimédia iparágban tevékenykednek.

Becslések szerint az idén a Sony bevételei az egész világon elérik a 27 milliárd dollárt. Ebből a hatalmas összegből a várakozások szerint 5 milliárd dolláros forgalom jut majd 1991-ben a februárban megalapított Sony Software cégre, amely mind nagyobb szeptet hasít ki magának az amerikai szórakoztatóiparból.

A szórakoztatóipar lerohanása a Sony részéről a profitnövelés igénye mellett szorosan összefügg az ügynevezett Betamax-balsikerrel. (A világ első videokameráját a Sony dobta piacra 1975-ben, ez a Betamax-rendszer szerint működött. A versenytár-

sak a Sony üzletének megfojtása érdekében összefogtak: mindnyájan a VHS rendszerű kamerákat és képmagnókat kezdték el gyártani. Sikerral – a Betamax-rendszer szinte eltűnt a piacról. A VHS győzelmének az lett a következménye, hogy a videofilmek gyártói és forgalmazói többé már nem dolgoztak a Betamaxszal.) A Sony tehát nemcsak a Betamax-berendezések, hanem a műsoros kazetták forgalmazása területén is jelentős veszteségeket volt kénytelen elszenvedni. A cég örökre megtanulta a „leckét”: „Ha nem uralod a filmipart, semmi garanciád nincs arra nézve, hogy el tudod adni a videokameráidat és a képmagnóidat.”

Miközben a Sony építette szórakoztatóipari birodalmát az Egyesült Államokban, nem volt tétlen a konkurencia sem. A médiatitánok cápai, többek között a Time Warner csoport és a német Bertelsmann vállalatbirodalom is multimilliárdos beruházásokat hajtott végre újságok, filmstúdiók, televíziós hálózatok, lemez-, video- és könyvkiadói cégek megszerzésére. Az elmúlt 2-3 esztendőben ezen a területen jelen-

tős koncentrációt tapasztalhatunk világszerte. Egymást követik a cégfelvásárlások, s az iparági hatalom mind kevesebb vállalat kezében összpontosul. A jelek szerint a Sony jól állja a versenyt, legújabb „húzósa” Michael Jackson „bekebelezése”.

A Sony 15 évre szóló megállapodást kötött az amerikai popszórárral. Az együttműködési szerződés értékét nem hozták nyilvánosságra, de a kiszivárgott hírek szerint Jacksont 50-100 millió dollárért vásárolta meg a Sony Software. A megállapodás révén a hanglemezekkel, televíziós műsorokkal, nagy- és kisfilmekkel is foglalkozó Sony Software és leányvállalatai 15 esztendő alatt 3-4 milliárd dollár bevételre tesznek majd szert a „Jackson Művekből”. Michael Jacksonnak a Sony saját lemezmarcanév használatot tesz lehetővé, amelynek elnevezése National Records. Ez a cég a tervek szerint Jackson mellett teret enged majd mind az új, mind pedig az ismert művészeknek. Jacksonnak „rendelkezésre” kell állnia a szerződés időtartama alatt a Sony video- és filmprodukcóihoz. A népszerű sztárt a Sony „felhasználja” majd a videójátékokhoz, saját elektronikai termékeinek népszerűsítésére, nagy bevételeket hozó televíziós műsorok készítéséhez. A Sony célja az, hogy a világ egyik legismertebb márkájának neve összefonódjék a világ egyik legismertebb művészenek nevével.

Miközben a Sony jelentős anyagi és szellemi erőforrásokat fordított és fordít pozícióinak erősítésére a szórakoztatóiparban, nem hanyagolja el „alaptevékenységét”, a szórakoztató-elektronikai cikkek gyártását. Erőteljes kutatási és fejlesztési tevékenysége révén szinte minden héten megjelenik valamiféle újdonsággal a piacon. Berendezései a legkorszerűbb technikát és az igen megbízható minőséget képviselik. Nem véletlen, hogy termékei a világ legtöbb országában az értékesítési lista élén találhatók. Németországban például a japán cég tavaly megelőzte a Grundigot, amely stabilan vezetett a hazai piacon. Az egyesített Németországban a Sony tavaly 40 százalékkal 1,9 márkára növelte forgalmát. A világ legtöbb országában a Sony vezet a hordozható walkmanek, a kamkorderek, a hifi-tornycok, a rádiókészülékek és a CD-lemezjátszók piacán.

A következő esztendőben a világ egyre több Sony-produkcióval ismerkedik majd meg: a videofilmekkel, a lemezekkel, a mozifilmekkel és a videójátékokkal egyaránt.

GONDA GYÖRGY
–SZENTGÁLI PÉTER

Ez a Nafta nem olaj... Észak-amerikai szupertömb terve — Kinek használ?

Új gazdasági szupertömb megalakításáról kezdődtek tárgyalások a nyár elején az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó között. Az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás (angol rövidítése Nafta) létrehozása Salinas mexikói elnök ötlete. A javaslatra az Öböl-háború idején adott kedvező választ Bush elnök. Am a három országot átfogó szabadkereskedelmi övezet gondolata meglehetősen nagy ellenszenvet váltott ki mind az USA-ban, mind pedig Kanadában. A két gazdasági nagyhatalom számára az árucikkek és a tőke szabad áramlása csak hosszabb távon hozhat hasznot, nem véletlen tehát, hogy az ipari, a mezőgazdasági, a környezetvédelmi és a szakszervezeti körök akcióba kezdtek saját érdekeik védelmében.

364 milliós piac

Bush elnök a szabadkereskedelmi megállapodást még az idén szeretné tető alá hozni, ám megegyezésre valószínűleg csak 1992-ben kerülhet sor. A tervezett szabadkereskedelmi övezet a világ legnagyobb vámmentes tömbje lenne. A három ország összesen 364 millió főnyi piacot jelent, együttes éves termelésük eléri a 6 billió dollárt.

Az Egyesült Államok 1988-ban írt alá szabadkereskedelmi megállapodást Kanadával, amelynek értelmében 1998-ig a két ország egymással folytatott kereskedelmében fokozatosan leépítik a vámokat és a nem vám jellegű kereskedelmi akadályokat. Kanada az USA első számú kereskedelmi partnere: tavaly a Kanadába irányuló export értéke 80,2 milliárd dollár volt, míg az onnan származó import megközelítette a 95,5 milliárd dollárt. A megállapodás igen népszerűtlen a kanadaiak körében: egy felmérés tanúsága szerint az ország lakosságának csak 31 százaléka ért azzal egyet, 52 százaléka viszont kifejezetten károsnak tartja az ország gazdasági érdekeire. Az ellenzők véleménye szerint a kanadai gazdaság recessziójában nem kis szerepet játszik a szabadkereskedelmi megállapodás. Ennek következtében veszítették el állásukat mintegy negyedmillióan. A Nafta létrejötte évente újabb tíz- és tízezer kanadai munkahely megszűnésével jár majd.

Washington egyébként az amerikai-kanadai szabadkereskedelmi megállapodást jó kiindulópontnak tartja az Északi-sarktól Acapulcoig tervezett gazdasági tömb megvalósításához. Kanada és Japán után Mexikó az USA harmadik legjelentősebb kereskedelmi partnere. 1990-ben az amerikai export Mexikóba 28,4 milliárd dollár volt, az onnan származó import pedig elérte a 30 milliárd dollárt.

A Nafta elsősorban az Egyesült Államok és Mexikó gazdasági kapcsolatait érinti majd, s nem véletlen, hogy a másik két félnél összehasonlíthatatlanul erősebb Washington tölti be a kezdeményező és a katalizátor szerepét. Az amerikai tervekben fontos szerepe van a mexikói gazdasági reform gyors előrehaladásának. Az 1988-ban hatalomra került Salinas elnök az ország GATT-hoz való csatlakozása után azonnal csökkentette a külkereskedelmet és a külföldi beruházásokat gátló akadályokat. Washington szerint — amely Mexikót gazdasági hátsó udvarának tartja — a szabad kereskedelem kiterjedése és a külföldi beruházások bővülése meggyorsítja majd a déli szomszéd gazdasági növekedését, és jelentősen növeli a foglalkoztatottak számát.

A „szent tehén”: a mexikói olajipar

taik tait érinti majd, s nem véletlen, hogy a másik két félnél összehasonlíthatatlanul erősebb Washington tölti be a kezdeményező és a katalizátor szerepét. Az amerikai tervekben fontos szerepe van a mexikói gazdasági reform gyors előrehaladásának. Az 1988-ban hatalomra került Salinas elnök az ország GATT-hoz való csatlakozása után azonnal csökkentette a külkereskedelmet és a külföldi beruházásokat gátló akadályokat. Washington szerint — amely Mexikót gazdasági hátsó udvarának tartja — a szabad kereskedelem kiterjedése és a külföldi beruházások bővülése meggyorsítja majd a déli szomszéd gazdasági növekedését, és jelentősen növeli a foglalkoztatottak számát.

A károsodók felhőrdülése

Bár az amerikai üzletemberek többsége támogatja a tervet, a szakszervezetek képviselői viszont kifejezetten előnytelennek tartják az USA gazdaságára és foglalkoztatási politikájára nézve. A mexikói bérek színvonala mindössze egyhatede az amerikai bérekének. A legnagyobb szakszervezet, az AFL-CIO véleménye szerint a Nafta „társadalmi és gazdasági katasztrófát jelent majd az Egyesült Államok számára”. A könnyűipar és az alkatrészgyártó ágazatot az olcsó mexikói termékek vámmentes beözönlése összeomlással fenyegeti. (Igaz, egyes iparágak számára kedvező lehet a szabadkereskedelmi megállapodás.)

A feldolgozóipar várhatóan tömegesen telepíti majd át gyárait és üzemait az alacsonybérű Mexikóba. Az ott előállított olcsó és az amerikai piacra vámmentesen bekerülő termékek versenyképessége azonnal ugrásszerűen nő majd. A zöldség- és gyümölcs-termelő farmerek is joggal félnek: az olcsó mexikói zöldség és gyümölcs megfojthatja az amerikai farmergazdaságok egy részét. A floridai narancs- és narancslétermelők véleménye szerint

a mexikói versenytársak a csőd szélére juttathatják a „narancsállam” egész gazdaságát. A Mexikóban használt — és az USA-ban tiltott — növényvédőszer bejutása az USA-ba felmérhetetlen másodlagos hatásokkal jár majd a termőföldre és az ültetvényekre. (Bush megígérte: a déli szomszédnak kötelezettséget kell vállalnia az amerikai előírások betartására.)

Az amerikai termelőüzemek tömeges áttelepítése Mexikóba valószínűleg fokozza majd a környezeti károkat az Egyesült Államokban. Mexikó környezetvédelmi szabályozása meglehetősen laza, ezért az országgal határos amerikai szövetségi államok joggal tartanak attól, hogy délről jelentős környezeti károsodás éri majd őket.

Az amerikai kormányzat a megállapodást ellenző hazai lobby számára ígéretet tett a Nafta esetleges káros hatásainak enyhítésére. Várhatóan 10 éves átmeneti időszak előzi majd meg a szabadkereskedelmi övezet teljes megvalósulását. Washington megígérte: a kormányzat növeli azoknak a munkanélkülieknek a segélyösszegét, akik az olcsó mexikói import, illetve a termelőüzemek átköltöztetése miatt vesztik el állásukat. A 10 esztendő átmeneti időszakban csak azok a mexikói termékek élvezhetnek vámmentes séget, amelyek értékben több mint 50 százalék mexikói alkatrészt, részegységet, illetve munkát tartalmaznak. A „rezgécscsillapítók” alkalmazása Washington várakozásai szerint valószínűleg kifogják majd a szelet a Nafta amerikai ellenzőinek a vitorlájából.

A szabadkereskedelmi tárgyalások „szent tehene” Mexikó olajipara. Az állami olajvállalat, a Pemex az ország függetlenségének szimbóluma, ezért a mexikói vezetés nem kívánja megnyitni olajiparát a külföldi tőke előtt. A tárgyalásokon a mexikói delegáció szeretné elérni, hogy az olajiparra ne vonatkozzék az árúk és a tőke szabad áramlásának gyakorlata.

Ismeretes, hogy évente több tízezer mexikói lépi át illegálisan az amerikai határt, és igyekezik boldogulást találni maga és családjá számára a

„korlátlan lehetőségek országában”. Az amerikai oldalon jócskán megerősített határőrség nem tud igazán hatáson gátat szabni az emigrációs áradatnak, s az illegális mexikói bevándorló-özön minden esztendőben jelentős feszültségeket okoz az amerikai munkaerőpiacon. (A kisebb amerikai cégek — nem kis kockázatot vállalva — előszeretettel alkalmazták az „adómentes” és igazán olcsó mexikói munkaerőt.) Az USA kormánya a Nafta-tól azt várja, hogy csillapulni fog az országba irányuló mexikói emigrációs hullám, a szabadkereskedelmi övezet létrejöttével ugyanis jelentős mennyiségű új munkahely teremődik majd Mexikóban.

Három óriás 2000 táján

Nem kétséges, hogy kemény tárgyalások során jön majd létre az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás. Mind Washingtonnak, mind pedig Ottawának megkülönböztetett figyelmet kell fordítania a különböző lobby érdekeire és ellenérdekltségére. Az egyensúly csak kompromisszumok árán alakítható ki.

A Közös Piac 1992-ben kezdi el megvalósítani az egységes Európát, Japán körül pedig egy délkelet-ázsiai kereskedelmi tömörülés van kialakulóban. Észak-Amerika számára a két nagy gazdasági csoportosulás kiteljesedése számos hátránnyal jár, ezért időben szeretne gondoskodni egy saját gazdasági tömb létrehozásáról. A Nafta ezt a célt szolgálja, s egyúttal hozzájárul ahhoz, hogy a világ három nagy gazdasági csoportosulásra tagolódjék, amelyek között az intézményes kapcsolatokat a kereskedelem területén a GATT lesz hivatott szabályozni.

A Nafta létrejötte azonban elsősorban a délkelet-ázsiai, úgynevezett olcsó országok számára lesz majd hátrányos. Ezen államok cégei elvesztik majd versenyelőnyüket az USA és Kanada piacán, a mexikói olcsó munkaerő ugyanis ellátja majd a hatalmas észak-amerikai piacot alacsony árfekvésű és versenyképes termékekkel. Az USA külkereskedelmében Kanada és Mexikó a jelenlegi 32-ről 40 százalékra növeli majd részesedését — mindenképp az ázsiaiak rovására... Az európai gazdasági integrációs folyamat előrehaladása ugyancsak nem kedvez az ázsiai termelőknek, de nem lesz „leányálom” a leendő Nafta számára sem. A 2000 környékén kialakuló három óriási gazdasági tömörülés minden bizonnyal átformálja a világkereskedelmét jelenlegi képét és erővonalait.

GONDA GYÖRGY
SZENTGÁLI PÉTER

„Gyermekeink magyarul tanulhatnak”

Kárpátalja legkeletibb járása a rahói járás. Magyarorságnak lélekszámát négy-ötözer főre becsülik. A legtöbben, mintegy másfél-kétezeren a járási központban, Rahón élnek. Az itteni magyarok szíve-motorja Bilics Éva. De Jure, a KMKSZ városi alapszervezetének elnöke, de facto, az egész járás magyarságügyeinek a főkarolója.

Vele készült az alábbi beszélgetés.
— Milyen most a rahói magyarság közérzete?

— Ez attól függ, hogy melyik szemszögből vizsgáljuk. Az általános problémák, a gazdasági válság következményei az ő életükre is kihatnak. Idegesek, türelmetlenek az emberek.

Másrészt viszont sokkal felszabotabbak, mint korábban voltak. A peresztrojka előtt igen nehéz dolguk volt, gyakran vágták a szemükbe a fasiszta jelzót. Jelenleg másként viszonyulnak hozzájuk. Tízen, százan vannak olyan ruszinok, akik magyarul akarnak tanulni. Ennek egyik magyarázata, hogy megnyíltak a határok. Sokan eljutottak Jugoszláviába, Romániába, Csehszlovákiába, és rájöttek, hogy nem boldogulnak magyar nyelv nélkül ott sem. Ezzel magyarázható az is, hogy jelenleg a városban fakultatív órák keretén belül közel száznegyven gyerek tanul magyarul, s a gyerekek több mint fele nem magyar anyanyelvű.

Visszatérve a múlthoz, elmondhatom, hogy sohasem az egyszerű emberekkel, a közvetlen szomszédokkal voltak problémáink. Mára örömmel mondhatjuk el, hogy jó viszonyban állunk a város vezetőségével.

— Az elért eredmények közül mit emelne ki feltétlenül?

— Mindenekelőtt azt, hogy gyermekeink, unokáink magyarul tanulhatnak. Feltétlenül nagy sikernek tartom, hogy immár nemcsak Rahón működnek KMKSZ-alapszervezetek. Időközben megalakult az alapszervezet Kőrösmezőn, Tiszabogdányban, Gyertyánligeten és Terebesfejérpatakon is. Jelenleg azon munkálkodunk, hogy Nagybocksón is megszervezzük az ottani magyarokat.

Ahhoz, hogy még mindig a pozitívumoknál maradjak, előbb egy negatívumot kell említenem. Ide, a rahói járásba, már nem ér el a magyar televízió hatósugara. Tavalytól viszont egy nyíregyházi céggel folytatott barterkereskedelemnek köszönhetően közel háromszáz család kábeltelevízióon foghatja mind a magyar, mind a világ nagyobb televízióállomásainak műsorait. Egy-két év alatt ki lehetne terjeszteni a hálózatot az egész városra, csak sajnos, nincs megfelelő kábele az itteni átjátszóállomásoknak.

— Ha már a negatívumok kerültek szóba, beszéljünk talán a kudarcokról is.

— Régi tervként dédelgetjük magunkban, hogy Rahón magyar tan-

nyelvű első osztályt indítsunk be. Eből idővel egy önálló magyar tannyelvű iskola nőhetne ki. Úgy tűnik azonban, hogy szelmalomharcot folytatunk. A tanfelügyelőségen azt mondták, legalább tizenhat kérvényre volna szükség. Bízom abban, hogy ezek a kérvények meglesznek. Sajnos azonban, mindegyik iskola igazgatója elzárkózik attól, hogy termet bocsásson a leendő magyar osztály rendelkezésére.

Problémát jelent majd természetesen a káderkérdés megoldása is. Az ungvári egyetem végzősei ide nem szívesen jönnek dolgozni. Saját káderekre lesz szükség.

Nagyon jó kapcsolatokat sikerült kialakítanunk a különböző anyaországi szervezetekkel. Az Illyés Gyula Alapítvány kétszáz ezer forintnyi támogatást szavazott meg nekünk. Könyvekkel, szemléltetőeszközökkel támogatnak minket a különböző kiadók, a Magyarok Világszövetsége, a Nemzetközi Előkészítő Intézet stb. Elismerő munkát végzett az érdeklünkben az Empátia Budapesti Pedagógiai Egyesület, valamint a Special Help Egyesület.

— Milyen szerepet tölt be az egyház a szórványmagyarság életében?

— Rahó és a rahói járás magyarságának döntő többsége római katolikus. Két évvel ezelőtt, miután meghalt az idős plébánosunk, Bohán Béla, magyarországi plébános vállalta a lelkipásztori szolgálatot. Nem tudok más szót találni: valóságos csodát művelt. Sokat kilincsel, de visszakapták a rahóiakat a plébániát, Kőrösmezőn újat építettek, Terebesfejérpatakon egy kápolnával gazdagodtak a hívek.

Különösen nagy tiszteletnek örvendett a gyerekek körében. Az idén ötvenegy gyerek volt elsődíjazó. Az általa tartott hittanórák egy másik magyar nyelvórához hasonlítottak. A gyerekek nyelvezete érezhetően letisztult. Ha ministrálhattak, számukra olyan volt, mintha jutalmat kaptak volna. Felsőbb utasításra azonban nemrég máshová helyezték. Az utolsó miséje után sírtak az emberek. Külön küldöttség utazott el Munkácsra, hogy megkérjék a vikárius urat, hagyják meg Rahónak a plébánost. De eredménytelenül jártak.

Helyébe a romániai Szatmár megyéből Ferenc atya került. Neki még nem sikerült kiépíteni a korábbi jó kapcsolatot. A hívek azonban bízhatnak.

— Melyek a rahói magyarok, a KMKSZ-alapszervezet legközelebbi tervei?

— A legfontosabb célunk, amit magunk elé tűztünk, hogy ősztől beinduljon a magyar tannyelvű osztály. Addig nem nyugszom, míg ez a terv nem sikerül. Ha kidobnak az ajtón, bemegyek az ablakon. Ismerve a szülőket, a tizenhat gyereken nem fog múlni.

A másik célunk, hogy a magyar nyelv oktatásához megfelelően felkészült pedagógusok álljanak a rendelkezésünkre. Sikerült elérni, hogy az idén hat gyerek utazzon el a járásból Magyarországra, és ott óvónői képesítést szerezzen. Hamarosan kilenc magyar nemzetiségű, de valaha ukrán iskolát és egyetemet végzett pedagógus utazik el továbbképzésre Budapestre, a Nemzetközi Továbbképző Intézetbe. Több magyar nemzetiségű ukrán filológus gondolkodik azon, hogy levelezőn az ungvári egyetem magyar szakán szerezzen diplomát.

Nagyon hasznosnak tartanám, ha óvónőink és pedagógusaink vagy a Pedagógus Továbbképző Intézet, vagy a KMKSZ szervezésében utóképzésen vehetnének részt. Az egyik-két hónap alatt lehetőségünk nyílna, hogy tapasztalt pedagógusok bevonásával megismerkedjenek a magyar nyelvtannal, a magyar nyelv és irodalom oktatásának módszertanával. A távlatokban a megmaradást csakis ezen célok megvalósítása esetében tudom elképzelni.

— Köszönöm a beszélgetést.
KÖSZEGHY ELEMÉR

DER SPIEGEL

Veszélyes autótelefon

Az autóban telefonálni meglehetősen veszélyes: egy brémai balesetkutató, *Dietrich Ungerer* professzor felmérése szerint a 320 ezer német autótelefon-tulajdonos közül minden harmadik okozott már egyszer balesetet. Amerikai tudósok egy 151 személyre kiterjedő szimulátorstest segítségével egzakt módon megállapították, milyen mértékben zavarja a koncentrációt a menet közben folyta-

tott telefonbeszélgetés. Az eredmény: a telefonálás 20 százalékkal csökkenti a figyelem-összpontosítást, a különösen intenzív beszélgetés pedig már 37 százalékkal. Mivel a Németország országútjain három éve dühöngő autótelefon-járvány a még olcsóbb D-hálózat bevezetésével (egy készülék ára 2500 márka) tovább erősödik, elrendelték a balesetveszély kivizsgálását.

DIE WELT

Villanyautók

A villanyautó többé már nem csak az autókiallítások egyik látványosság, és nem is esélyek nélküli prototípus. Megkezdődik a villanyenergiával működő járművek sorozatgyártása. Ezzel új fejezet kezdődik az autógyártás történetében. Az első villamos Golf Cityk Wolfsburgban gördülnek le a szalagról. Hetvenezer márka nem kis összeg értük, az ár azonban a gyártási számok emelkedésével csökkenni fog. Az amerikai nagy konszernek kö-

zül elsőként a Ford jelentette be elektromotoros autók gyártását. Jövőre Dearbornban kb. óránként 110 kilométeres végsebességű, Escort típusú városi autót fognak gyártani. A müncheni BMW-nél is előrehaladtak a fejlesztési munkálatok, és az autót mellett rögtön egy ABB nagyteljesítményű akkumulátort is terveztek. Aki nem éri be a 160 kilométeres hatótávolsággal, hamarosan átválthat a robbanó- és elektromotoros hibrid modelljére.

SAMIR ÉS A BÉKEGALAMBOK

(Die Welt)

„Kábelrobbanás” az amerikai képernyőkön

A néző megrendeli a műsort — Akik keresnek és akik veszítenek

A három nagy amerikai országos televíziós hálózat — ABC, CBS, NBC — vezetői körében valóságos pánik tört ki, amikor hírt vették, hogy a nem is távoli jövőben már 300 kábeltévé-programból válogathatnak a nézők. Az USA újabb kábeltélevíziós forradalma várhatóan átalakítja majd a televíziózási szokásokat, de a hirdetési bevételekből élő országos hálózatok költségvetését is. Ma az amerikai tévénézők — akik naponta átlagosan több mint nyolc órát töltenek a képernyő előtt — 33 kábeltévé-programra fizethetnek elő. A száloptika megjelenése a televíziózásban néhány év alatt megtízszerezheti a választékot.

Egy-egy átlagos amerikai háztartásban 3 televíziós készülék van. A nézők körében mind elterjedtebb a háttér-televíziózás: olvasás, borotválkozás, étkezés közben is mindig működik valamelyik készülék a lakásban. Az országos hálózatok műsoraiért nem kell előfizetési díjat fizetni, ezek a tévétársaságok a hirdetési bevételekből fenntartják magukat, sőt, jelentős hasznot is hoznak. (A szigorú előírások óránként 12 perc hirdetést engedélyeznek. Főműsoridőben vagy érdekes sportesemény közvetítésekor — ilyenkor 80—100 millióan nézik a tévét — egy félperces hirdetés tarifája félmillió dollár körül jár, és a nagy cégek előre megvásárolják az adásidőt. A késő éjszakai és a hajnali félperces hirdetés ára 20—50 ezer dollár között van.)

Ha csökken a nézőszám

Az USA-ban a műsorok nézettségének mérésével több nagy cég foglalkozik, közülük a Nielsen a legismertebb. Ez a cég havonta teszi közzé adatait a műsorok nézettségéről. Ha egy-egy műsor nézettsége több héten át csökken, akkor azt kíméletlenül törlik a programból. A hirdető nem hajlandó hatalmas összegeket fizetni egy mind kevesebb nézőt vonzó vetélkedőért, szappanoperáért vagy híradóért. Ha egy műsornak nő a nézettsége, ott a tévétársaságok azonnal emelik a hirdetési díjakat.

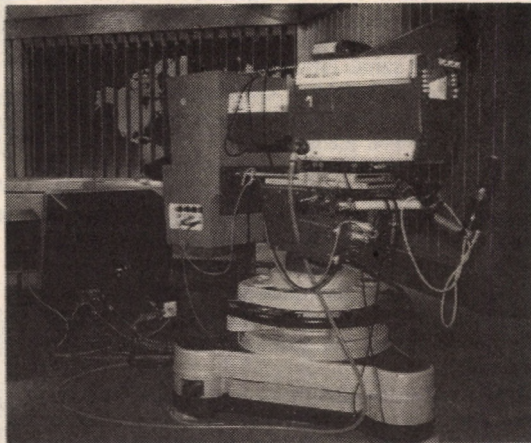
A kábeltélevíziózás tíz éve kezdett elterjedni az USA-ban. A sportcsatornák 24 órán át sporteseményeket adnak, a HBO és a TNT csak filmeket, a CNN és a Headline News pedig éjjel-nappal híradót ad. A Playboy-csatorna erotikus filmeket sugároz, a Disney-csatorna pedig a gyerekeket szórakoztatja. Külön csatorna szolgáltat éjjel-nappal gazdasági és pénzügyi híreket, s ugyancsak 24 órán át ad az időjárás és a teleáruház csatornája.

**KÖVET MINKET
A PIAC!**

**Sharp másológépek,
Canon telefaxok,
IBM PC számítógépek
49 000 Ft-tól.**

**Sharp tv-video, importáron.
Manager Kft.**

**Budapest, Jókai tér 7. 1061
Telefon és fax: 112-5728,
140-9636**

Távírányítású kamera egy híradóstúdióban

Egy-egy csatorna havi előfizetési díja 2—3 dollár között van, s a kábeltársaságok a több csatornát előfizetőknek egy-egy műsorfajta ingyen adnak.

A kábeltévé kiélezte a versenyt a hirdetési piacon, hiszen a csatornák többsége is ad hirdetéseket. Sok amerikai vállalat jelentősen csökkentette hirdetéseit az országos tévéhálózatoknál, ám fokozta reklámtevékenységét a sportcsatornáknál. A gyerekeknek szóló hirdetések száma ugrásszerűen megemelkedett a Disney-csatornán. A hirdetések áramlásának iránya pontos barométere az egyes tévécsatornák nézettségének, színvonalának, és így jövedelmezőségének is.

A tévékészülékeket gyártó cégek már megkezdtek a 150 program vételére alkalmas készülék sorozatgyártását. A nézők az új készüléken keresztül visszajelezhetik a kábelközpontnak: tetszik-e vagy sem a műsor.

Rendelés a műsorfüzetből

Az újfajta készülékek alkalmasak az úgynevezett kívánság-televíziózásra. Az új kábeltélevíziós társaságoknál a vaskos műsorfüzetből sportesemények, show-műsorok, filmek és egyéb műsorok szállítása elektronikus úton is megrendelhető. Ha valaki például kedvenc filmjét szeretné ismét megnézni, akkor a készüléken levő számmegnyomógombokon (vagy telefonon) jelzi a film kódszámát, és a kábeltélevíziós társaság néhány másodperc múlva elkezd a filmet sugározni kizárólag a megrendelő számára. Lehetőség van élő adásokba, sporteseményekbe való bekapcsolódásra is. Természetesen a kívánság-televíziózás nem ingyenes, a megrendelt műsorok díját a kábeltélevíziós társaságok havonta számlázzák.

A 300 csatorna kíméletlen versenyt jelent majd a nézők egymástól való elhódításában. S ez elsősorban üzlet: hiszen távolról sem mindegy, mely társaságok jutnak majd a legmagasabb bevételekhez akár a hirdetések, akár a kívánság-televíziózás révén. Minden cég igyekszik tehát — amerikai értelemben — szuperműsorokkal felkészülni a totális piaci háborúra. Előtérbe kerülnek a rétegműsorok, az egyes korosztályok (például a 12—14 éves gyerekek) érdeklődését lekötő programok készítése. Kiemelt figyelmet fognak fordítani a televíziós társaságok egy-egy lakóhelyi közösség műsorigényének kielégítésére, a helyi televíziózás fejlesztésére. Miután az Egyesült Államokban meglehetősen nagy a spanyol, az olasz, az orosz, a lengyel és az ír anyanyelvű nézők száma, az új kábeltélevíziós társaságok idegen nyelveken sugárzó csatornák „megnyitására” is ké-

szülnek. A felsorolt nyelveken kívül valószínűleg lesz kínai, japán, vietnami csatorna is.

A televíziós társaságok marketingszakemberei szinte semmit sem árulnak el terveikről, az új műsorszámokról, a megcélzott közönségről. Minden kiszivárogtatott információ ugyanis tízmillió dolláros nagyságrendű veszteséget okozhat a tévécégeknek. Fel kell készülniük a rohamra a reklámfilmgyártóknak és a hirdetési ügynökségeknek, a programújságoknak is, ezek várhatóan mind jelentősen profitálnak a csatornák számának bővüléséből.

„Örületbe kergetik a nézőt”

A kívánság-televíziózás bevezetésének legnagyobb vesztese várhatóan a videoiparág lesz. Miután katalógus alapján gyakorlatilag minden program, film és esemény felvétele szinte másodpercek alatt a képernyőre varázsolható, valószínűleg számottevően visszaesik mind a műsoros, mind az üres videokazetták vásárlása. Nem örülnek a „csatornarobbanásnak” a videomagnók gyártói sem.

A nyolcvanas években rohamosan terjedt a kábeltélevíziózás az Egyesült Államokban, s ma már a háztartások 60 százalékát elérik a kábelhálózatok. Az elmúlt évtizedben a kábeltélevíziózás terjedése miatt az országos tévéhálózatok elvesztették nézőik egyharmadát, s a következő esztendőkből a valamikor egyeduralgoló ABC, CBS és NBC további nézővesztéssel számolhat. Am Howard Stringer, a CBS-csoport elnöke szerint sok néző azért tér majd vissza az országos hálózatokhoz, mert a „számátlan csatorna nézése örületbe kergeti majd őket”.

A piac törvényei alapján számítani lehet néhány látványos csődre, valamint cégfelvásárlásokra és egyesülésekre a televíziós társaságok körében. Ovatos becslések szerint a 300 televíziós csatornának legalább 50 százaléka „elhullik” majd a versenyben.

**GONDA GYÖRGY
SZENTGÁLI PÉTER**

Szembe, babám...

Milyen igaza van Bodó Lászlónak az Élet és Irodalom legutóbbi számában. Messzemenő következtetéseket von le általa megfigyelt apró, de sokatmondó mozzanatokból. Miniszterelnökünkkel vitatkozva elutasítja a demokrácia viszonylagosságának gondolatát: „vagy van demokrácia, vagy nincs”, senki ne hivatkozzék az előző rendszerre, ne viszonyítson ahhoz. Milyen igaza van! Mit ül ott az a sok léhűtő a parlamentben, mit piszmognak azzal a rengeteg törvényjavaslat-tal, micsoda süket duma a demokratikus intézményrendszer kiépítésére való hivatkozás! Ab-cúg, át kell nevelni őket! Majd csak akad valaki, aki odaáll a pulpitushoz, és egyszerűen bejelenti, hogy márpedig máttól itt a demokrácia! És pont-tum! Milyen igaza van Bodónak abban is, hogy sokatmondó mozzanat: miniszterelnökünk nem néz a tévénézők millióinak szemébe. (Magam is láttam), alig a múltkorjában volt egy nagy formátumú politikus, aki mindig nyíltan, egyenesen és jelentőségteljesen népe szemébe nézett (e szembenézés fotódokumentumai ott függtek minden falon): Ceaușescu!...

—béema—

Olajkatasztrófák filmje

A „Haven” elsüllyedése pillanataiban

A kiáramlott olaj beszennyezte a partot

Arenzano környékén speciális katonai-egészségügyi alakulatok tisztítják a strandot

Az olasz hatóságok szervezett munkájának hatására mára ismét tiszták a strandok

A nyári turistaszezon kellős közepén viszonylag megnyugtató hírek érkeznek arról a tengerről, amelynek állapota immár évek óta aggasztja a nyári kikapcsolódást a déli, meleg víznél tölteket. A Földközi-tengert hosszú évtizedek óta fenyegeti szinte pusztulással az emberi felelőtlenség. Ez elsősorban hatalmas olajszenyeződésekben, szennyvízben és a hullámok hátán is lovagló doboz- és csomagolópapír-özönben jelentkezik.

Adrianna Ianora tengerbiológus már 1976-ban megkockázta a vészharangot. A Földközi-tenger hívei közül azonban akkor még kevesen figyeltek intelmeire. Az alga támadása kellett ahhoz, hogy három évvel ezelőtt felébredjen az emberek lelkiismerete. Akkor az olasz tengerpartokon hatalmas algamezők alakultak ki, a turisták tízezer számra hagyták el azonnal Olaszországot. A kormány rendkívüli intézkedéseket tett, ezért az idén is algamentes nyarat jósolnak.

Szakértők azonban utalnak arra, a víz minősége már olyan rossz, hogy hosszú távon csak drasztikus lépések hozhatnak megnyugtató eredményt. Elkésérítőek a környék lakóinak és az illető kormányoknak a felelőtlenségét bizonyító adatok. Kiderült, hogy a tengerparti olasz városok szennyvizének 80 százaléka mindenféle tisztítás nélkül ömlik a Földközi-tengerbe — abba, amely természetes módon minden évszázadban csak egyszer képes megtisztítani önmagát a szennyeződéstől.

Márpedig az utóbbiból van elég. Évente legalább 120 000 tonna nyersolaj, 60 000 tonna műtrágya, 100 tonna higany, 21 000 tonna cink kerül a vízbe, hogy csak a legfontosabb szennyezőanyagokat említsük. (A Földközi-tenger minden egyes köbméternyi vizében már 0,5 gramm a kátrány, ez a világ tengereinek legrosszabb adata. Az amerikai tengerkutatói tanács becslése szerint az összes világóceánban évente 3,2 millió tonna olaj kerül.)

A fekete veszedelem legtöbbször természetesen akkor ront a tenger környékén lakókra, amikor hatalmas olajszállító tankhajó jár szerencsétlenül, s egyszerre igen nagy mennyiségű olaj kerül a vízbe. Így történt ez három hónappal ezelőtt is, amikor Genova közelében a 232 000 tonnás tankóriás, a „Haven” elsüllyedt. A 343 méter hosszú „Haven” 140 000 tonna olajat szállított, amelynek jelentős része elégett, másik része a tengerbe folyt, a harmada pedig fráig a roncsban van, s egyfajta „környezetszennyezési pokolgépként” rejtőzik a tengerfenéken. (Az eddigi legnagyobb európai olajkatasztrófa 13 évvel ezelőtt történt Bretagne partjainál, ahol az „Amoco Cadiz” nevű olajszállító járt szerencsétlenül, s 20 000 tonna olaj került a vízbe.)

A „Haven” 18 évvel ezelőtt készült, ám igazán nem a szerencsecsillag jegyében. Az Arab-öböl bejáratánál ugyanis az irániak kétszer is rakétával támadták meg: 1987-ben, majd a nagy javítás után 1988-ban. Szingapúrban hozták újból rendbe a hajót — s végül Genovánál idén tavasszal süllyedt el.

Alaska partjainál 1989-ben is volt egy hatalmas olajbaleset. Az „Exxon Valdez” óriás tankhajóból közel 40 000 tonna olaj jutott a tengerbe. Az amerikai hatóságok azóta dollármilliókat költöttek a 70 mérföldnyi, erősen szennyezett tengerszakasz fertőtlenítésére. A bíróság kártalanításra kötelezte az Exxont. A kártérítési összeg több mint egymilliárd dollár. (A bíróság egyébként úgy ítélte meg, hogy az Alaszkát ért kár meghaladja a kétmilliárd dollárt is.)

Aggódnak a környezetvédők is, nem csak az idegenforgalomban érdekelt szállodások és hoteltulajdonosok a szennyezett partok környékén. Alaszkában például legalább 350 000 ritka tengeri szárnyas pusztult el az olajszennyeződés következtében.

Sokak szerint az óriás-tankhajókat kellene száműzni az óceánokról — ám akkor hogyan lehetne kielégíteni az iparosodott világ energiaéhségét? A veszély nagy, hiszen évente 3000 tankhajó összesen 1,4 milliárd tonna nyersolajat szállít. Ebből a hatalmas mennyiségből 250 millió tonna a Földközi-tengeren utazik célállomása felé, állandó, potenciális környezetvédelmi katasztrófa esélyét jelentve...

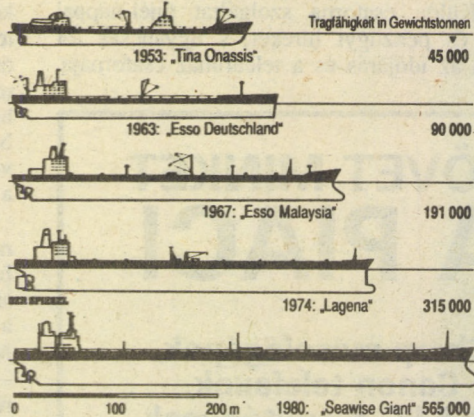
Képeink a nagy tanker-katasztrófákat idézik fel.

Az „Exxon Valdez” katasztrófája után magasnyomású vízzel mossák az alaszakai partot

Az „Amoco Cadiz”-ből kifolyt olaj 1978-ban Bretagne-t szennyezte be

Az olajflották fejlődése: 1953-ban a legnagyobb tanker még csak 45 000 tonnás volt, 1980-ban már 565 000 tonnás. Azóta nem építenek ennél nagyobb olajszállítót. Amerikai kezdeményezésre 2015-ig duplafalúvá építik át a tankerek orrát, hogy ütközéskor ne jusson a tengerbe olaj

Sötét felhők Detroit felett

Az USA japán autóba ül – A négy milliárdos Saturn-terv

I.

Miközben a kelet-európai térség országai szinte nem győzik magukat „teleszívni” használt és kisebb mennyiségű új nyugati autókkal, az Egyesült Államokban és kontinensünk nyugati felén kiemelkedően rossz üzleti évre számítanak a gépkocsigyártók. Robert Lutz, a Chrysler elnöke igencsak szemléletesen jellemezte az amerikai autóipar helyzetét: „Napjainkban egy cserkészcsapat süteményeladási akciója több nyereséget hoz, mint az Egyesült Államok gépkocsipara.”

Miért kevesebb?

Az óceán túlsó partján tavaly meglehetősen kedvezőtlen évet zártak az autógyártók. 1990-ben az USA-ban összesen 6,1 millió személykocsit készítettek, 11 százalékkal kevesebbet, mint egy esztendővel korábban. Ebből a mennyiségből 1,3 milliót gyártottak az Egyesült Államokban „átültetett” japán cégek. Ezeknek az USA-ban már 11 gyára és összeszerelő üzeme van. A japánok amerikai leánycégei az előző évinél 16,4 százalékkal több autót gyártottak és adtak el. Emellett több mint 1,3 millió importautó érkezett az Egyesült Államokba a szigetországból. Tavaly a japán autók részesedése meghaladta a 30 százalékot az amerikai gépkocsipiacon, a termelésnek pedig több mint egyötöde a Honda, a Toyota és a többi japán cég amerikai gyáraiból került ki. Detroit legnagyobb bánatára mind 1989-ben, mind pedig tavaly a Honda Accord típusa volt a legkelendőbb autó az amerikai piacon.

Az Öböl-válság és a háború jelentősen csökkentette a vásárlók bizalmát, s a bizonytalan politikai helyzetben a megszokottnál jóval kevesebben szánták el magukat új kocsivételére – szól a magyarázat. Nagymértékben csökkentette a fizetőképességet a tavaly őszi beköszöntött recesszió és a viszonylag magas infláció. A reáljövedelmek csökkenése, a kedvezőtlen gazdasági mutatók és az emelkedő árak kedvezőtlenül befolyásolták és befolyásolják ma is a gépkocsikereslet alakulását. Ráadásul az amerikai törvényhozás tavaly új, igen szigorú környezetvédelmi törvényt fogadott el. Az úgynevezett „Tiszta levegő törvény” az autógyártók számára mintegy 50 új előírást tartalmaz, ezek megvalósítása évi 8-10 milliárd dolláros többletkiadással jár. Ezért az amerikai gépkocsik ára több száz dollárral emelkedik.

A csökkenő kereslet és az emelkedő termelési költségek hatására a General Motors 1990 utolsó negyedévére 1,6 milliárd dolláros vesz-

teséggel zárta, a Ford veszteségei pedig elérték az 516 millió dollárt. Az utolsó negyedévben mindössze a Chrysler tudott némi nyereséget felmutatni, 31 millió dollárt.

Míg az amerikai autógyárak kénytelenek voltak üzemeik egy részét ideiglenesen bezárni és több tízezer dolgozót elbocsátani, az ameri-

is jelentős veszteséggel zárták (1991 első három hónapjában már a Chrysler sem tudta elkerülni a passzívumot), s az előrejelzések további hanyatlásról tanúskodnak.

1991 második negyedévére a három vezető amerikai autógyár 33 év óta a legalacsonyabb termelési szinttel számol, s a kényszerfékezés kö-

és teherautó-gyártó rövidített munkaidőben termel, egy részük pedig csak három hétig folytat gyártást minden hónapban. A világ autóiparának ma összesen évi 8,4 milliós többletkapacitása van, s ebből mintegy hatmillió az amerikai autóiparra jut.

Hol a gyógyír?

Tavaly még nem lehetett pontosan előre látni az ideai gondokat, a detroiti rókák azonban sejtették, hogy 1991 rendkívül nehéz esztendő lesz. A termelés korszerűsítésére, a termelékenység fokozására, új gépek beszerzésére a három nagy 1990-ben 2,1 milliárd dollárt fordított. Ez a nyereséget csökkentő befektetés egyelőre nem térül meg, s nem kizárt, hogy további beruházásokra lesz szükség a talpon maradás érdekében. Figyelmeztető jel, hogy az amerikai autógyárak részvényeinek árfolyama a tőzsdén az év eleje óta esik, sőt, a Standard and Poor's adósmínősítő cég a hitelképesség szempontjából a három óriásvállalatot úgynevezett figyelőlistára tette. Ez azt jelenti, hogy a bankoknak a korábbinál nagyobb óvatossággal, körültekintéssel ajánlatos eljárniuk a hitelnyújtást megelőzően.

Az USA kormányja, valamint maga az autóipar igyekszik mindent elkövetni, hogy fokozza az autóexportot. Washington nemrégiben hívta fel Tokió figyelmét arra, hogy a kétoldalú autókerekekedelemben az amerikai deficit 20,5 milliárd dollár. Ez az összeg egyébként éppen a fele a két ország egymással folytatott kereskedelmében tavaly mért 41 milliárd dolláros amerikai hiánynak. Japánban ez ideig évente mindössze néhány tucat amerikai presztízsautó talált gazdára, az idén viszont több ezer gépkocsit vásárolnak majd az USA-ból. Persze ez csak csepp a tengerben. Az amerikai autógyárak számára Japán belátható időn belül nem lesz „mérhető” piac, nem is remélik kivételük jelentősebb növelését a szigetországba.

Gondjaikra viszont igyekeznek gyógyírt találni Európában, ahol az elmúlt években növekvő piaci részesedésre tettek szert. Európai leányvállalataik mind nagyobb profitot hoznak az anyacégeknek, a General Motors és a Ford kocsijai igencsak kelendők kontinensünkön. Ez az év azonban Európában sem ígérkezik sikeresnek az autógyártók számára, a piacon a keresleti oldalról mind több sötét felhő gyülekezik. S az amerikai autógyártók japán versenytársaiktól Európában sem tudnak megszabadulni.

**GONDA GYÖRGY
SZENTGÁLI PÉTER**
(Folytatjuk)

Az első Amerikában készült Honda

kai földön megtelepedett japán cégek taroltak. A Honda az 1989. évi 8-ról 9,2, a Toyota 6,9-ről 8,4 százalékra növelte piaci részesedését, s hasonló sikerekről adhattak számot a kisebb japán autógyárak is. Detroit megkongatta a vészharangokat, s hűtlenséggel, hazafiatlansággal váltotta a vásárlókat. A fogyasztói szervezetek „üzenete” igen rövid volt: majd ha a három nagy is megtanul „japán módra” gépkocsit gyártani, a vásárlók minden bizonynyal visszapártolnak a hazai márkához.

Mikor hoz sikert?

Egyelőre nem a tervek szerint alakul a General Motors „titkos fegyvere”, a Saturn autócsalád értékesítése. A 4 milliárd dollárt felemésztő vállalkozás célja egy olyan gépkocsicsalád kifejlesztése, amely fel tudja venni a versenyt a japán kiskocsikkal, s amely vissza tudja hódítani a vásárlóközönséget. A General Motors vezetői nem türelmetlenek, hiszen a Saturn premierjére bizonytalan politikai helyzetben és recesszió közepette került sor. Véleményük szerint néhány éven belül beérik a csaknem egy évtizedes előkészületeket igénylő Saturn-program gyümölcse.

Valószínűleg szükség is lesz a türelemre, az amerikai autóipar ugyanis az idén 33 éve nem látott rossz esztendőnek néz elébe. A nagy gépkocsigyárak az első negyedévet

vetkezében újabb 23 százalékkal kevesebb autót hagyja el a gyárak szerelőcsarnokait. Ha minden rosszszul megy, 1991-ben az USA-ban gyártott gépkocsik száma nem lesz több az 5,2 millió darabnál, s ez 17 százalékos csökkenést jelent a tavalyi kedvezőtlen eredményekhez képest is...

Külön gond, hogy a modellév kezdete előtt illik leépíteni a raktárkészleteket, s az anyagilag megroggyant autógyárak az idén nem képesek nagy vásárlási kedvet gerjesztő kedvezményeket ajánlani. A detroiti pánikban továbbra is fontos szerepet játszik a japán „mumus”, amelytől a jelek szerint az amerikai autóipar már nem képes megszabadulni. A tizenegy japán autógyár – amelyek egy része egyes vállalati formában működik – 1992-ben már 2,4 milliárd gépkocsit gyárt majd, kapacitásukat tehát 1989-hez képest megkétszerezik. Az alapos piaci előrejelzések arról tanúskodnak, hogy a japánoknak a zsugorodó amerikai autóiparon sem lesznek értékesítési gondjaik, s az esztendő végére piaci részesedésük a 40 százalékot is megközelítheti. A japán kocsik iránti kereslet kielégítésére „besegít” még az import is, amely idén is emelkedni fog. (Nem véletlen, hogy a vezető amerikai autógyárak ismét védelemért fordulnak Washingtonhoz: szeretnék elérni, hogy korlátozzák a japán autóbehozatalt...)

Az amerikai autógyárak kapacitásának a kihasználtsága egyre csökken, a tíz legnagyobb személy-

Az újságosnál megmaradt lapok esete Lapterjesztés francia földön – Az újságok esélyegyenlősége

Franciaországban a monopoltörvények megakadályozására 1947. április 2-án született Bichet-törvény a kiadói szabadság, a gazdasági egyenlőség és a terjesztés pártatlanságának elve alapján szabályozta a francia sajtó terjesztését. A törvény értelmében a kiadók, ha úgy kívánják, maguk terjeszthetik saját kiadványaikat. A lehetőséggel jobbra csak a vidéki lapok élnek, ők megteremtették saját terjesztői hálózatukat. Ami sok előfizető által lakott kisebb területen gazdaságos, az drága országos szinten. Az országos kiadók takarékosági céllal affinitás és lapprofil alapján olyan szövetkezetekbe tömörülhetnek, amelyekben mindegyik kiadónak szigorúan egy szavazati joga van, és azonos gazdasági előnyöket élvez kiadványának minőségétől, jellegétől és példányszámától függetlenül. A kiadói szövetkezetek pedig kereskedelmi társaságokat alapíthatnak azzal a szigorú feltétellel, hogy a társaság vagyonának legalább 51 százalékát nekik kell birtokolniuk. A sajtótörvény tiszteletben tartását egy közéleti személyiségekből álló bizottság, a Sajtóterjesztés Legfelső Tanácsa ellenőrzi.

Franciaországban ma a lapok többségét két nagy kiadói szövetkezet, a *Les Messageries Lyonnaises de Presse* és a *Rhône Alpes Diffusion*, valamint két kereskedelmi társaság, a három szövetkezetet tömörítő *SAEM Sports Presse* és az öt szövetkezetből álló *Les Nouvelles Messageries de la Presse Parisienne* (NMPP) terjeszti. Bár sajtóterjesztési monopólium nincs, kétségtelen, hogy az 1947-ben alakult NMPP a legnagyobb francia terjesztőtársaság, amely hétszáz párizsi és vidéki kiadó 2500 kiadványát, napi- és hetilapját terjeszti Franciaországban és mintegy száz más államban.

– *Minék köszönhető az, hogy a franciák leginkább az újságosoknál vásárolják meg napilapjaikat?* – kérdeztem *Serge Coupry* urat, az NMPP párizsi tájékoztató irodájának vezetőjét.

– A felmérések szerint Franciaországban a napilapok legnagyobb hányadát, 45-50 százalékát az újságárusoknál vásárolják meg. Mintegy 35 százalékát kiviszik a lakásokra, és csak alig 17,5 százalékát el postai előfizetés révén. A postai terjesztés drága és nehézkes, a napilapokat csak késő délelőtt viszik ki, amikor a legtöbben már munkába mentek. A másik, főként vidéken elterjedtebb módszer, hogy a gyakran monopolhelyzetben lévő kiadók újsághordókat alkalmaznak, akik kora reggel házhoz viszik az újságot. Megfigyelték azonban, hogy vidékenként erősen eltérőek az újságvásárlási szokások. Délen az emberek többet vannak az utcán, állandóan igénylik a társaságot, a társalgást, a napi kapcsolatot az újságáruval. Ezért inkább azoknál vásárolják meg lapjukat. A hidegebb északi és nyugati vidékeken az emberek zárkózottabbak, otthonülők, arrafelé népszerűbb az újságok házhoz szállítása. Mi is próbálkoztunk ezzel, de ennek például Párizsban sajátos akadálya van. A lakóházak kapuit biztonsági okokból számkódos zárok nyitják, a kihordók nem tudnak bemenni. Ezért a párizsiak is inkább munkába menet vásárolják meg napilapjukat.

– *Hogyan épül föl és hogyan működik az NMPP?*

– Az NMPP non-profit jellegű kft., vagyonának 49 százalékát a *Hachette* társaság birtokolja, a többit az öt kiadói szövetkezet. Ezek közül négy napilapok, egy pedig hetilapok kiadóinak szövetkezte. Ezek a kiadók a mi klienseink és egyben a főnökeink is. A társaság élén álló ügyvezető tanács (a kiadók képviselői) havonta összeül megbeszélni a terveket, a költségvetést. Ezek elkészítése a mi feladatunk. Két irányban vannak teendőink. Egyrészt ki kell szállítanunk a 2500 kiadványt a nagykereskedőkhöz, akik 36 000 újságárust látnak el. A szál-

Előfizetési felhívás – francia módra

litással alvállalkozókat bízunk meg. 1976 óta lehetőségünk van arra, hogy a kiadók kívánságára telefaxon vagy műholdon keresztül a nagy vidéki központokba továbbítsuk a kiadványokat, amelyeket helyben nyomtatnak. Másrészt információs rendszerünk segítségével azonnal visszajelzést kapunk a 36 000 újságárustól, naponta értesülünk az eladatlanságokról, így naprakész adatbázisunk van a különböző kiadványok iránti keresletről. Ennek alapján nem kötelező érvényű tanácsokat adunk a kiadóknak. Állandóan figyeljük a piacot. A kiadók számára, kérésükre, terjesztési stratégiát dolgozunk ki. Számítógépeink ma már ott állnak a napilapok kiadóinak nyomdagépei

mellett, hogy jelzéseink, tanácsaink alapján, a várható események függvényében, akár az utolsó pillanatban is módosíthatóak a példányszámok.

– *Mennyibe kerül a terjesztés a kiadóknak?*
– Mindegyiknek egyformán a lap árának mintegy negyven százalékába. Tizenhét százalékot kap az újságárus, nyolcat a nagykereskedő, a többi tizenöt százalék az NMPP költségeit fedezi.

– *Mi történik akkor, ha egy lap tönkremegy?*
– Bennünket akkor sem ér veszteség. Mindegyik kiadó, amikor belép a társaságba, megelőlegezi a terjesztés költségeit. A nyereségből levonjuk az előleget, és a maradékot visszajuttatjuk neki. Ha nincs nyereség, nincs mit visszajuttatnunk.

– *Mekkora az elviselhető remittenda?*
– Franciaországban az eladatlanság aránya átlag 30 százalék, és ez jónak tekinthető. Remittendára szükség van. Ha valahol egy újság teljesen elfogy, akkor lehet, hogy onnan hiányzott még egy példány, és ez megengedhetetlen. Az eladatlanság példányok szavatolják, hogy nem volt hiány.

– *Hogyan biztosítják az esélyegyenlőséget a lapterjesztésben?*

– Mindegyik újságárus szerződésben vállalja, hogy a standján egyformán, kivétel nélkül állít ki minden lapot, amelyet tőlünk kap. Egyiküket sem teheti feltűnő helyre, egyiket sem árusíthatja pult alól. Csak az újonnan megjelent lapok esetében teszünk kivételt, azok egy-két napig feltűnőbb helyen árusíthatók, később már nem. Felügyelőink mindezt ellenőrzik, és ha szabálytalanságon kapják rajta valamelyik újságárust, akkor az nem kap többé lapot tőlünk.

A *Les Nouvelles Messageries de la Presse Parisienne* évente rendszeresen a francia sajtót népszerűsítő reklámkampányokat szervez különböző országokban. Az idén június 17. és 30. között, a *Hungaro Press* közreműködésével, éppen Magyarországon. A francia sajtóhét remélhetőleg jó alkalmat kínál a magyar politikusoknak és újságíróknak eltűnődni azon, mit is jelent valójában a sajtóban a sokat emlegetett pártatlanság, vagyis a demokrácia...

S mit a célratörő terjesztés...

BEKE MIHÁLY ANDRÁS
(Párizs)

Buda-Ház
 Árnyékolástechnika Kft.

1113 Budapest XI., Karolina út 17.
 Telefon: 185-3041, 166-6022/142
 Telefax: 185-3041 Telex: 22-5550

KEZÉBEN VAGYUNK! ÉS A HÁZÁN?

napellenző,
napernyő,
karnellés függöny,
roletta,
roluxa

**MI NYERNI SZERETNÉNK ÖNNÉL
MINŐSÉG · ÁR · VÁLASZTÉK**

Európa autóháborúra készül

A németeké ma a piac 34 százaléka – Japán tervek

II.

Az európai autóipar vezetői megkülönböztetett tisztelettel beszélnek a nemzetközi konferenciákon Németországról, mert véleményük szerint a kibővült német piac nélkül kontinensünk gépkocsigyártása és értékesítése idén összeroppanna. A német egyesítés olyan pótlólagos keresletet támasztott a használt és az új autók iránt, amelynek eredményeként az európai autóipar 1990-ben rekordévet zárt. Tavaly 13,4 millió autó talált gazdára Nyugat-Európában, 20 ezerrel több, mint egy évvel korábban.

A kedvező eladási statisztika végső soron elfedi a nyugat-európai autóipar gondjait, amelyek nem csekélyek. Jól jellemzi a kereslet általános csökkenését, hogy a hat vezető nyugat-európai autógyártó – Volkswagen, Fiat, Peugeot, General Motors, Ford, Renault – bevétele tavaly 27 százalékkal mérséklődött, s nem haladta meg a hat milliárd dollárt. Szakértők véleménye szerint idén már az értékesítési statisztikában is megmutatkozó drámai csökkenésre lehet számítani, a tavalyinál 6-800 ezerrel kevesebb autó talál majd gazdára. 1991 első két hónapjában Nyugat-Európában – Németország kivételével – 15 százalékkal kevesebb autót adtak el, mint egy esztendővel korábban.

A Fiat már nem első

A fizetőképes európai kereslet csökkenését hasonló okokra lehet visszavezetni, mint az Egyesült Államokban. Kontinensünk néhány országát is elérte a recesszió, csökken az emberek vásárlási lehetősége és hajlandósága. A kelet-európai országok hatalmas autóévtávgya viszont nincsen arányban fizetési lehetőségeikkel...

Európa vezető autóhatalma Németország, amelynek autógyárai tavaly a piac 34 százalékát tudhatták a magukénak. A legsikeresebb cég a Volkswagen, amely átvéve a Fiattól a korábbi listavezető helyét, kontinensünk autógyártásából 15,2 százalékkal részesedik. Mind nagyobb piaci sikereket arat a General Motors európai leányvállalata, az Opel, amelynek már csaknem 12 százalékos részesedésre sikerült szert tennie. A Fiat részesedése 14,2, a Peugeot-Citroené 13, a Fordé 11,6, a Renault-é pedig 9,8 százalék.

A piaci részesedés minden egyes tizedszázaléka mögött kíméletlen verseny áll, hiszen a gyártóknak Európában is fölös kapacitásai vannak. Csak a Volkswagen és az Opel működött tavaly teljes kapacitással Európában, a többiek kénytelenek voltak „pihentetni” gyártósoraik

Három amerikai: Stempl (General Motors), Poling (Ford) és Iacocca (Chrysler) (Telefotó – MTI Külföldi Képszerkesztőség)

egy részét. Tavaly Németországban mintegy 3,3 millió új kocsit adtak el, ebből 0,8 millió volt a VW, 0,6 millió pedig az Opel részesedése. A VW 1990-ben Európában 2,1 millió autót értékesített, a Fiat 1,8, a Peugeot 1,7, a General Motors (Opel- és Vauxhall-típusok) 1,6, a Ford 1,5, a Renault pedig 1,3 millió gépkocsit adott el.

A legnagyobb nyereséget a VW érte el, de rekordévet zárt a General Motors is Európában. Az Opel- és a Vauxhall-kocsik tavaly összesen 1,9 milliárd dollár adózás utáni nyereséget hoztak a detroiti anyavállalatnak. A Ford európai leánycégeinek nyeresége 80 százalékkal, 1,3 milliárdról 263 millió dollárra csökkent. Nem volt sikeres esztendő a tavalyi a Renault számára. A francia állami vállalat bevételei 1990-ben 86 százalékkal csökkentek.

Az évtized küzdőtere

Meglehetősen gyenge a recesszió sújtotta brit piac, ahol tavaly 12,7 százalékkal esett vissza a forgalom, s nem volt kedvező az idei évkezdés sem: az első két hónapban 23 százalékkal kevesebb autót értékesítettek a szigetországban, mint egy évvel korábban. Tavaly a Németországon kívüli autógyárak több tízezer dolgozójukat voltak kénytelenek elbocsátani. Ebben a kényszerhelyzetben különösen a Fiat „jeleskedett”, amely Európa talán leginkább sebezhető autógyára. Noha a legtöbb európai kocsigyártó elsősorban a hazai piacra termel, a Fiattól ez az arány – a szakértők véleménye szerint – túlságosan magas: autóinak több mint 60 százaléka Olaszországban talál (?) gazdára. Ráadásul a torinói óriásvállalatnak nincs külföldön egyetlen leánycége sem.

Autóipari szakértők egybehangzó véleménye szerint évtizedünkben a

világ autógyárainak első számú küzdőtere Európa lesz. S ebben a helyzetben nem kis szerepük van és lesz a japán cégeknek. Ismeretes, hogy a Közös Piac országainak többségében mennyiségi kvótákkal védik a hazai piacot a japán autózón elől. Különösen kevés japán kocsit enged be évente vámfalai mögé Franciaország, Olaszország, Spanyolország. Joggal tartanak a közös piaci tagországok attól, hogy 1992 után az egységes piac jegyében megindul majd a japán autóáradat Európába. A Peugeot kivételével minden jelentős európai autógyár védelmet kér a brüsszeli bizottságtól. Jelenleg a japán gyártók részesedése a nyugat-európai piacon 11,6 százalék, s az európai gyártók azt szeretnék elérni, hogy ez az arány az évezred végéig a korlátozó intézkedés következtében ne haladhassa meg a 15 százalékot. Ellenkező esetben félt, hogy a nyugat-európai autóipar sorsa kisértetiesen hasonlít majd az amerikaiéra...

Míg a nyolcvanas években a japán autógyárak az amerikai termelőüzemek kiépítését tekintették világméretű terjeszkedésük központi feladatának, évtizedünkben fő céljuk az európai gyártóhadálások kiépítése. Üzleti filozófiájuk szerint ugyanis (ez sikerrel járt már az USA-ban) a helyi termelés kifogja a szelet a vitorlákból: nincsenek vámhatárok, nincsenek mennyiségi korlátozások. A közös piaci országokban készült japán kocsik ugyanis belföldinek tekintendők...

Kelet-Európa szerepe

A japán autóipari cégek az eddigi tapasztalatok szerint előszeretettel telepednek le Nagy-Britanniában. A Nissan 1986 óta gyárt

kocsikat a szigetországban. Az idén 120 ezret, jövőre pedig a tervek szerint már 220 ezret. Jövőre a Toyota és a Honda is megkezdí itt autóinak gyártását és összeszerelését. Hírek szerint a Mazda és a Mitsubishi is szeretné a lábát megvetni termelőüzemmel a Közös Piac valamelyik tagországában. (Nem titkolt célja a Magyarországon megtelepedő Suzukinak, hogy a gyártandó gépkocsik egy részének Nyugat-Európában keressen és találjon piacot.) Noha az Egyesült Államokban jól fogynak az ott gyártott japán kocsik, a szigetország gyártóinak évtávgya mind nagyobb. Az idén kezdték meg az USA-ban gyártott japán kocsik „terítését” néhány közös piaci országban, arra hivatkozva, hogy ezeket a típusokat csak az óceán túlsó partjáról tudják szállítani. Az USA-ból érkező japán kocsikra ugyanis – hiszen ezek amerikai terméknek számítanak – nem vonatkoznak a mennyiségi korlátozások.

Nyugat-Európa autóiparának a következő években számos kihívással kell megküzdenie. Ezek közül a legfontosabb a japán autógyárak „beültetése”, amely a jelek szerint kereskedelmi háború nélkül nem kerülhető el. Nem sokkal kisebb gondot jelent majd az árképzés átalakítása az egységes piac létrejöttével. Ugyancsak kihívást jelent a bővülő kelet-európai piac, ahol szeretnének termeléssel is megjeleníteni, de a tulajdonviszonyok rendezettségének a hiánya, s egyes országok politikai helyzetének bizonytalansága óvatosságra inti a beruházni szándékozó autógyárakat.

A General Motors 150 millió dollár értékű közös vállalkozásba kezdett a Rábával Opelek és gépkocsimotorok gyártására. Lengyelországban 1992-ben kezdődik az új „bébi” Fiat gyártása, s a General Motors sem mondott le az együttműködés kialakításáról a lengyel autóiparral. A Volkswagen 1,4 milliárd márkáért megvásárolta a Skoda részvényeinek 70 százalékát, s miközben a Mlada Boleslav-i gyárban 9 milliárd márkás beruházást hajt végre, megkérteszik a Skodák gyártását. (Érdeemes megjegyezni, hogy a volt NDK autógyáraiban a Volkswagen és az Opel egyes típusainak a termelése kezdődött meg.)

A General Motors tanulmánya szerint a nyugat-európai autóipar kapacitása 1990-ben 14,7 millió kocsi volt. A japán terjeszkedési tervek és a kelet-európai beruházások megvalósulása esetén az évtized közepére a kapacitások elérhetik az évi 17 millió darabot.

GONDA GYÖRGY
SZENTGÁLI PÉTER

Kuba és a kábítószer-maffia üzlete

A szemtanúk mind eltűntek – Castro döntött

Az NDK-ban annak idején több kalandfilm, sikeres tévésorozat is készült, amelyek leplezték a tengerentúli kábítószer-maffiákat. A nyolcvanas évek elején a serdülő korosztály nagy tetszéssel fogadta A XX. század kalózái című szovjet alkotást, amely angol anyanyelvű gengszterek szovjet kereskedelmi hajó ellen intézett támadásáról szólt. A hajó, természetesen, orvosi célokra szállított nagy mennyiségű morfinszármazékot... A „túlsó oldal” kevésbé politizálta át filmjeiben a narkómánia elleni harcot. *Sidney Poitier* Tibbs hadnagyként rohant, verekedett és tartóztatott le, *Chuck Berry* változatos karatefogásokkal vívta meg harcát, *Gene Hackman* a Francia kapcsolatban Mikulásnak öltözött. A Derrick-sorozat sem színesítette a Stasi motívumával a magukat injekciózó német fiatalok szomorú sorsát.

A szocialista országok tehát tiszták maradtak. Bár *Fleming* James Bondjának akadt összetűzése a keleti titkosszolgálatokkal narkó-ügyben is. Ezt azonban szovjetellenes uszítás szélsőséges eseteként könyvelhettük el.

Történt azonban, hogy egy skandináviai repülőtéren a vámvizsgálat szűrőjén koreai, pontosabban KNDK-beli diplomaták akadtak fön. Lehet, hogy a diplomáciai mentesség joga is megsérült kissé, az in flagranti azonban mégsem a vámhatóságokat készítette kínos bocsánatkérésre. Nyilván az ördögös repülőtéren a technika is belejátszott, hogy az egyik csomag véletlenül kisé megsérült. Az előbukkanó heroin aztán indokoltá tette az egész poggyász alaposabb vizsgálatát – akárcsak egy detektívtörténetben. A szállítmány útvonalának felderítői mindenesetre pontosan informálódtak.

A botrány kitört. A négy észak-koreai diplomata, ha nem is vidáman, de távozott. A mentesség ugyanis továbbra is vonatkozott rájuk. Különben is: nem saját zsebre, hanem hazájuk javára dolgoztak.

Úgy látszott, hogy a hallgatólagosan elismert, bár nem teljesen etikus szocialista – főleg szovjet – fegyverkereskedelem mellett a kábítószer-forgalmazás csak phenjani ötlet volt. Nagy, illegális és a költségvetésben soha nem szereplő hasznot hozott, de egyedi eset maradt. Különben is, bedugult a csatorna.

Az Egyesült Államok hivatalos köreiből azonban kiszivárgott: állítólag bizonyítékok vannak arra, hogy *Fidel Castro* Kubája hasonló machinációkba kezdett. A nagy, látványos leleplezés azonban késett, Kuba pedig felháborodottan utasította vissza a „propagandacélokat szolgáló arcátlan vádat”. A bomba végül most, tavasszal robbant. A szovjet peresztrojkában nem kis szerepet vállaló Moszkovszkije Novosztyi egyik tudósítója, *Alekszandr Mahov* terjedelmes riportban rajzolta föl az állami beruházás szintjére emelt kubai kábítószergyártás és -kereskedelem képét.

Ez a kép riasztó, de valószínűleg igaz. A leleplezés hátteréhez hozzátartozik, hogy csak akkor kerülhetett rá sor, amióta a szovjet-kubai kapcsolatok alaposan megromlottak, gyakorlatilag megszűntek. A szétbomló KGST és maga a

A megöszült szakállú Castro

Szovjetunió sem képes fenntartani Kubát, mint az úgynevezett szocializmus katonai szempontból igen jelentős amerikai védőbástyáját. Fenntartani, azaz – eltartani.

Pénz azonban Havannának is kell – akárhogy. Talán kábítószer? A nyomozók töprengeni kezdtek; az amerikai heroinforgalomról – s esetleges forrásairól. Az Interpol számára is nyilvánvaló volt, hogy a többszörös áttétel nagyobb kockázattal jár. Nagy tételben amerikai földön lehet megtermelni a kender és a kokacserjét ember nem járta őserdők mélyén. Nagy, hozzáférhetetlen üzemekben kell előállítani a drogot ahhoz, hogy nagyban is szállítható legyen, ám a szállítási útvonal sem lehet hosszú.

A térkép maga kínálja a megoldást. Kolumbia az az ország, ahol sokáig kilátástalannak tűnő harcok folytatott a kormányzat a kokaintermelők ellen. A szomszédos Panama – és az Egyesült Államok komoly ellentétekbe bonyolódott volt vezetője, *Noriega* tábornok – megfelelő háttérrel és támogatást adhattak ahhoz, hogy a még nem finomított készítmények egy nemzetközileg zárt területen lévő finomító nagyüzembe kerüljenek. Ilyen gyár egyetlen országban képzelhető csak el: Kubában. És Kuba már csak egy ugrásra van az USA-tól. A földrajzi feltételek mindenesetre eszményiek.

Hát most kiderülni látszik: éltek is e feltételekkel. Anyagi és ideológiai szempontok egyaránt közrejátszottak. Elsősorban *Fidel Castro* és *Noriega* USA-ellenessége. Castro – a kitergetett adatok szerint – még 1979-ben döntött úgy, hogy átfogó támadást kell indítani a sebezhető amerikai fiatal-ság morálja és fizikai állapota ellen. Ennek pedig

legjárhatóbb útja az, ha Kuba bekapcsolódik a kábítószerüzletbe, s ezzel egyúttal tekintélyes valutabevételi forráshoz is jut. Az nem ismeretes, hogy az egyezségben ki volt a kezdeményező. Valószínűleg a politikai lehetőséget jól felismerő, rámenős „üzletember”, *Pedro Escobar*. Escobar volt a feje Kolumbiában a medellini narkós kartellnek. Castro mindenesetre „ráharapott”.

Az üzletről elvi döntést csak hat fővel megtartott tanácskozáson hoztak – nyilván már a Castro-fivérek saját egyeztetése után –, amelyen többek között részt vett *Abrantes* belügyminiszter és *Toni de la Guardia*. A résztvevők közül *Castro* kívül ma már csak egyetlen belügyi tiszt él, ő is csak azért, mert átszökött az Egyesült Államokba. Ő adta az információkat *Mahov* cikkéhez, de sajtóságos módon a nevét nem fedte föl. Ez az ex-belügyes ráadásul azt a megbízást kapta, hogy szerte a világon 267 különféle vállalatot – például Nagy-Britanniában két bankot – hozzon létre; ezek mind részesek a kábítószerüzletben.

Castro a közelebbi kapcsolatot a medellini maffiával az M-19 nevű baloldali kolumbiai gerillaszervezet segítségével vette föl. La Guardia feladata volt Panamában képiíteni a fedővállalatokat. A részvények fele egyébként *Fidel Castro* személyes tulajdonába került...

A panamai részvényeken osztozott még *Noriega* és *Carlos Duke*, aki a medelliniek „megnevesítője”. Escobar egyébként személyesen irányította – hiszen szakember – a kubai feldolgozó üzem építését. A gyár egy katonai támaszpont védett kerítése mögött kezdett működni – méghozzá *Raul Castro*, *Fidel* fivére személyes felügyeletével.

A gondos tervezéshez tartozik még a szállítás is. A kubai légierő legalább két légitályost tartott fenn a Moszkovszkije Novosztyi informátorának közlése szerint.

A történet véres vége három színpadon következett be. Az Egyesült Államok speciális katonai egységeinek segítségével a kolumbiai fegyveres erők egy villámháborúban felszámolták az ültetvényeket. Panamában az USA fegyveresei rendeztek nagytakarítást, elfogták az államfőt, *Noriega* tábornokot, aki közönséges bűnözőként ül most egy börtöncellában az Egyesült Államokban. Kubában szomorú véget ért az ügy főszereplői, *Castro* nyilvánosan és felháborodva határozta el magát megtévedt munkatársaitól. Halálra ítélték a *Guardiát*, *Abrantes* megúszta életfogytiglannal, de nem sokáig tartott penitenciája, hamarosan és homályos körülmények között meghalt a börtönben. Kivégezték a forradalom egykori hőseit, *Ochoa* tábornokot is. Ő ugyan nem volt benne a kábítószerügyben, de híve volt a peresztrojkának, népszerű is volt, szembe került *Castro*val. A kábítószer nyomainak eltüntetése közben egy füst alatt őt is eltüntették.

Csattanó: az 1989-ben bekövetkezett véres elszámolás nem vetett véget az ügynek. A Kuba bekapcsolásával történő kábítószer-csempészség mind a mai napig tart – állítja a biztonsági szolgálat, a hírszerzés egykori tisztje a Miami-ban adott interjúban.

ALAKSZA TAMÁS